

На основу члана 38. став 1. Закона о планском систему Републике Србије („Службени гласник РС”, број 30/18),

Влада усваја

СТРАТЕГИЈУ **за решавање питања избеглица и интерно расељених лица за период** **од 2024. до 2030. године**

I. УВОД

У последњих 30 година Република Србија је пружила уточиште за више од 600.000 избеглица и ратом погођених лица¹ са подручја бивших република СФРЈ, као и за више од 200.000 интерно расељених лица (ИРЛ)² из Аутономне Покрајине Косово и Метохија, који чине готово више од 10% становништва. Избеглиштво и расељеништво оставило је трајне последице на животе лица породица која су их преживела, а због историјског контекста, обима и дуготрајности има утицај на Републику Србију на друштвеном, политичком и економском плану. Постизање решења за питања избеглица и интерно расељених лица (у даљем тексту: ИРЛ) је комплексан процес, који подразумева да постоје услови за одрживи повратак у земљу и место порекла, као и услови за интеграцију у држави избеглиштва односно побољшање животних услова у месту расељеништва, који омогућавају реалан избор између њих. Република Србија је обезбедила приступ правима и кроз своју политику, законски и стратешки оквир, континуирано пружа подршку избеглицима и ИРЛ да донесу одлуку о будућности. Решавању питања избеглица и ИРЛ највише су допринели напори самих избеглица и ИРЛ као и услови и подршка у процесу интеграције односно побољшање услова живота. Повратак избеглица и ИРЛ у државе и места порекла, остварен је у мери у којој су за то постојали услови, а у случају повратка на Аутономну Покрајину Косово и Метохија износи мање од 2%. У потреби за подршком још увек се налази значајан број најугроженијих избеглица и ИРЛ. Због утицаја ових питања на живот појединаца и друштва у целини, неопходно је предузети даље мере које ће довести до решавања питања избеглица и ИРЛ.

Остваривање и приступ правима у месту порекла и месту расељеништва је предуслов за слободан избор трајног решења проблема избеглица и ИРЛ и услов одрживости тих решења. Процес повратка директно зависи стварања услова у земљи порекла или месту порекла за повратак избеглица и ИРЛ.

Неопходни услови за повратак укључују: адекватну безбедносну ситуацију, слободу кретања, постојање ефикасног механизма реституције имовинских и других припадајућих права, заштиту од дискриминације, гарантован приступ институцијама система, подршка економском осамостаљивању повратника, приступ правди, приступ документима.

Процес интеграције и побољшавања животних услова избеглица и ИРЛ односи се на решавање питања становања и запослења, као и на унапређење њиховог имовинског и правног статуса. Овом Стратегијом, као основни циљ

¹ На попису 1996 године регистровано је 537.937 избеглица и 79.791 ратом угрожених лица,

² Евиденција ИРЛ <https://kirs.gov.rs/eir/interno-raseljena-lica/interno-raseljena-lica>

предвиђено је пружање подршке овим лицима за самосталан и у односу на остале грађане, економски и социјално равноправан живот.

Имајући у виду да је стратешком документу Национална стратегија за решавање питања избеглих и интерно расељених лица за период од 2015. до 2020. године („Службени гласник РС”, број 62/15) истекао временски рок, Комесаријат за избеглице и миграције Републике Србије (у даљем тексту: Комесаријат) је приступио изради нове Стратегије за решавање питања избеглица и интерно расељених лица за период од 2024. до 2030. године (у даљем тексту: Стратегија), са сврхом да се обезбеди континуитет у спровођењу политика, мера и активности у решавању преосталих потреба најугроженијих породица избеглица и ИРЛ.

У току рада на изради предлога Стратегије урађена је *Ex - post* анализа Националне стратегије за решавање питања избеглица и интерно расељених лица за период 2015 - 2020. године и *Ex - ante* анализа Стратегије за период 2024 - 2030. године, која је уграђена у ову стратегију. У анализи су идентификоване мере које су планиране али нису реализоване, као и мере које су делимично реализоване. На основу извештаја, података из истраживања и других аналитичких докумената сагледани су постигнути резултати као и преостале потребе, те на основу тога размотрене мере и активности нове Стратегије.

Иако су циљеви и мере утврђени Стратегијом усвојеном 2015. године и даље актуелни, а активности се одвијају у континуитету, наступиле су и одређене промене на националном и међународном нивоу које утичу и на положај избеглица и ИРЛ. Стога, овом стратегијом се, у односу на раније донету Националну стратегију за решавање питања избеглих и интерно расељених лица, утврђује актуелност раније утврђених циљева и утврђују нови циљеви и задаци, разрађују мере и активности које ће предузети Влада и други надлежни државни органи, у складу са садашњим условима, потребама и реалним могућностима.

Консултативни процес

Подршку изради Стратегије пружила је Влада Швајцарске Конфедерације у оквиру пројекта: „Јачање капацитета и партнерстава за управљање миграцијама у Србији” који спроводи Међународна организација за миграције (ИОМ) у партнерству са Комесаријатом. Подршка се састојала у ангажовању експерта који је уредио *ex post* анализу у складу са сугестијама Републичког секретаријата за јавне политике, а на основу података о оствареним резултатима прикупљених од стране Комесаријата. Експерт је ради припреме нове стратегије спровео *ex ante* анализу постојећег стања у овој области, при чему је консултован низ докумената, извештаја и истраживања од значаја за положај и права принудно расељених лица која живе у Републици Србији.

Бројни извештаји о спроведеним пројектима удружења грађана који су од значаја за корисничку популацију, међу којима је велики број оних усмерених на унапређење положаја избеглица и ИРЛ анализирани су од стране експерта и укључени у *ex post* и *ex ante* анализу.

Учесници консултативног процеса биле су и јединице локалне самоуправе, које имају кључну улогу у решавању потреба избеглица из бивших република СФРЈ и ИРЛ са простора Аутономне Покрајине Косово и Метохија. Задужене су за непосредно спровођење мера предвиђених стратешким документом, имплементирају буџетска средства, старају се о извештавању и

додатно обезбеђују финансијску контрибуцију чиме се мултиплицирају ефекти средстава обезбеђених на нивоу републике, те је укљученост јединица локалне самоуправе од изузетне важности. Извештаје о прикупљеним подацима повереници су доставили Комесаријату у циљу обједињавања података и анализе стања на терену.

Како би се обезбедила свеобухватност стратегије, основана је Пројектна група за израду Нацрта стратегије. У Пројектну групу су на тај начин укључени представници свих министарстава и других органа државне управе који имају надлежности које се односе на права избеглица и ИРЛ, или је сектор којим управљају релевантан за положај циљне популације. У току периода консултација, свим министарствима и другим органима достављена је *ex ante* анализа ради коментара и допуна. На овај начин је омогућено да надлежни органи сагледају уочене проблеме и предложе адекватне мере. Истовремено, кроз ову процедуру је омогућено и да представници надлежних органа усмере предложене мере у складу са постојећим стратешким опредељењем или планираним политикама у сектору.

Формални консултативни процес је трајао од 6. септембра до 12. октобра 2023. године, објавом на порталу е-Консултације. У склопу консултативног процеса у вези са израдом Стратегије укључило се више организација цивилног друштва у чијим се областима деловања налазе избеглице и ИРЛ. Организације су дале виђење проблема и могућих мера за њихово решавање и унапређење положаја циљне популације како у месту порекла, тако и у месту расељења.

Значајан допринос посебно око проблематике остваривања права избеглица и ИРЛ дали су: Удружење избеглих, расељених и досељених Срба општине Бачка Паланка, Хуманитарни центар за интеграцију и толеранцију (ХЦИТ), Удружење грађана Српски крајеви, Иницијатива за социјална и економска права А-11, као и Високи комесаријат за избеглице уједињених нација, представништво у Републици Србији (УНХЦР).

Као резултат процеса, сви коментари и сугестије су прихваћени и укључени у Нацрт стратегије за решавања питања избеглица и интерно расељених лица за период 2024 - 2030. године, која је припремљена уз експертску подршку обезбеђену од стране Владе Швајцарске Конфедерације кроз пројекат „Јачање капацитета и партнерстава за управљање миграцијама у Србији”. Транспарентност и јавност у изради планског документа биће даље обезбеђена кроз јавну расправу у складу са Законом о планском систему Републике Србије.

На основу резултата консултација и јавне расправе, сачињен је Нацрт Стратегије и упућен Влади на усвајање.

II. ПРАВНИ ОКВИР И ПЛАНСКИ ДОКУМЕНТИ РЕЛЕВАНТНИ ЗА СТРАТЕГИЈУ

2.1. Међународноправни оквир

Међународни извори од којих Стратегија полази укључује документе: Организације уједињених нација (ОУН), Савета Европе (СЕ) и Европске уније (ЕУ) и то:

Конвенција о статусу избеглица са завршним актом Конференције опуномоћеника Уједињених нација о статусу избеглица и Протокола о статусу избеглица („Службени лист СФРЈ – Међународни уговори и други споразуми”, број 15/67), којима се дефинишу појам избеглице, правни положај, приступ правима и друга питања од значаја за положај избеглица.

Универзална декларација о људским правима (1948) која обавезује државе да поштују, штите и испуњавају основна људска права, а која је ближе одређена Међународним пактом о грађанским и политичким правима („Службени лист СФРЈ – Међународни уговори”, број 7/71) и Међународним пактом о економским, социјалним и културним правима („Службени лист СФРЈ – Међународни уговори”, број 7/71). Овим пактовима се, између осталог, гарантује свима право на једнакост, законску заштиту, слободу од нехуманог и деградирајућег односа, личну безбедност, правне личности и држављанства, учешће у јавном животу, адекватан животни стандард, рад, социјално осигурање, заштиту породици и деци, образовање, итд. Држава има обавезу да постепено постигне пуно уживање свих гарантованих права за све, од одређеног минимума који мора учини доступним одмах и без одлагања.

Европска конвенција за заштиту људских права и основних слобода („Службени лист СЦГ – Међународни уговори”, бр. 9/03, 5/05 и 7/05 – исправка и „Службени гласник РС – Међународни уговори”, бр. 12/10 и 10/15), представља једну од најважнијих конвенција која се примењује у области људских права и основних слобода. Могућност обраћања Европском суду за људска права, установљена овом конвенцијом, за избеглице и ИРЛ представља важну институционалну гаранцију у заштити њихових људских права.

Од значаја за избеглице и ИРЛ су и **Конвенција о правном положају лица без држављанства** („Службени лист ФНРЈ – Међународни уговори и други споразуми”, број 9/59), Међународна конвенција о укидању свих облика расне дискриминације („Службени лист СФРЈ – Међународни уговори”, број 6/67), Конвенција о елиминисању свих облика дискриминације жена („Службени лист СФРЈ – Међународни уговори”, број 11/81), Конвенција о правима детета („Службени лист СФРЈ – Међународни уговори”, број 15/90 и „Службени лист СРЈ – Међународни уговори”, бр.4/96 и 2/97), Конвенција против тортуре и других сурових, нељудских и понижавајућих казни или поступака („Службени лист СФРЈ – Међународни уговори”, број 9/91), Међународна конвенција за заштиту свих лица од присилних нестанака („Службени гласник РС – Међународни уговори”, број 1/11), Конвенција о правима особа са инвалидитетом („Службени гласник РС – Међународни уговори”, број 42/09).

Агенда о спровођењу Циљева одрживог развоја 2030. је документ који се односи на глобалну развојну агенду за период након 2015. године. У наредних 15 година се од држава потписница (Република Србија је једна од потписница) очекује да мобилишу све ресурсе како би искоренили сиромаштво, борили се против неједнакости и нашли одговоре на климатске промене. Циљеви одрживог развоја циљају на бројне друштвене потребе укључујући храну, здравље, образовање, равноправност, чисту воду и санитарни услови, доступна и обновљива енергија, достојанствен рад и економски раст, одрживи градови и заједнице.

Република Србија се у остваривању права ИРЛ руководи **„Водећим принципима Уједињених нација о интерном расељењу”** (1998/2004) који представљају кључни међународни оквир за заштиту ИРЛ који дефинише обавезе држава и надлежних органа у овај области, као и Оквиром за трајна решења за

ИРЛ Међуагенцијског сталног комитета Уједињених нација (2010) који представља стандарде и принципе из области људских права којима се државе руководе у успостављању трајних решења за ИРЛ.

У вези са повратком избеглих и ИРЛ, релевантна је **Резолуција Савета безбедности Уједињених нација број 1120 из 1997. године**, којом је потврђено право свих избеглица и расељених лица пореклом са простора бивше Југославије на повратак у њихове домове.

Резолуција Савета безбедности Уједињених нација број 1244 из 1999. године, потврђује приврженост свих држава чланица суверенитету и територијалном интегритету Савезне Републике Југославије како је предвиђено у Хелсиншком завршном документу и Додатку број 2, а у тачки 13. подстиче све државе чланице и међународне организације да дају допринос економској и социјалној обнови као и безбедном повратку расељених лица на простор Аутономне Покрајине Косово и Метохија.

Резолуција Савета безбедности Уједињених нација број 2004/2 о стамбеном смештају и поврату имовине избеглицима и расељеним лицима и Начела Економског и социјалног савета УН о стамбеном смештају и поврату имовине избеглицима и расељеним особама (позната као Пињеирова начела) из 2005. године, наводе да је право свих избеглица и расељених лица да се слободно врате у своје државе и да им се врати стамбени простор и имовина одузета током раздобља расељења или да буду обештећени за имовину која им не може бити враћена. Такође, у наведеним начелима изричито се спомиње потреба за осигурањем признавања права власника, купаца станова и носилаца станарских права на становима у друштвеном власништву.

Резолуција Парламентарне скупштине Савета Европе број 1708, усвојена у јануару 2010. године утврђује стандарде у решавању имовинских питања избеглих и расељених лица.

Поред обавезујућих и водећих општих међународних стандарда у заштити избеглиштва и интерног расељења, правне тековине Европске уније додатно налажу потребу ефикасног решавања питања избегле и расељене популације у оквиру постизања временски прецизно дефинисаних циљева за приступање Републике Србије Европској унији, а нарочито унутар Поглавља 23. Правосуђе и основна права.

Одлука Савета Европске уније број 2008/213/ЕК од 18. фебруара 2008. године, о принципима, приоритетима и условима садржаним у Европском партнерству (ЕП) са Републиком Србијом укључујући Косово како је дефинисано у Резолуцији број 1244 СБ УН од 10. јуна 1999. године, у делу Анекса 2 о регионалним питањима и међународним обавезама Републике Србије, предвиђа, између осталог, „обезбеђење права на реалан избор између одрживог повратка и интеграције” (краткорочни циљ) и „омогућавање интеграције избеглица које одлуче да се не врате” (средњорочни циљ).

Споразум о стабилизацији и придруживању између Европских заједница и њихових држава чланица и Републике Србије („Службени гласник РС”, број 83/08), у преамбули потврђује „право на повратак свим избеглицима и ИРЛ, право на заштиту њихове имовине и друга сродна људска права”. Усвојен је и Акциони план за преговарачко поглавље 19 – Социјална политика и запошљавање у мају 2020. године који представља оквир за постепено транспоноване правних тековина Европске уније из области о социјалној политици и запошљавању у законодавство Републике Србије. Такође, Акционим планом за преговарачко поглавље 23 - Правосуђе и основна права предвиђено је

унапређење животних услова избеглица и ИРЛ и то кроз решавање стамбеног питања најугроженијих породица избеглица и ИРЛ, обезбеђивањем комплементарних мера у циљу одрживе интеграције избеглица кроз различите програме, али и увођењем система бесплатне правне помоћи доступне и за избеглице и ИРЛ што ће обезбедити виши степен правне сигурности и олакшан приступ личним документима, чиме се обезбеђује њихов потпуни приступ правима и подстиче њихова социјална и економска интеграција.

Општи оквирни споразум за мир у Босни и Херцеговини („Службени лист СРЈ – Међународни уговори”, број 12/02), садржи укупно 11 анекса од којих се Анекс VII односи на Споразум о избеглицама и расељеним лицима. Наведеним мировним споразумом утврђено је да све избеглице и расељена лица имају право на враћање имовине која им је одузета током сукоба од 1991. године и прописана је обавеза да се одмах укину закони и административна пракса с дискриминативним намерама и ефектима.

Споразум о питањима сукцесије („Службени лист СРЈ – Међународни уговори”, број 6/02), у Анексу Г, регулише област признавања, заштите и приступа приватној имовини и стеченим правима грађана и других правних лица бивше Социјалистичке Федеративне Републике Југославије (СФРЈ). Значај Анекса Г Споразума је у томе што гарантује да ће права на покретну и непокретну имовину која се налази на територији државе сукцесора и на коју су грађани или друга правна лица имали право на дан 31. децембра 1990. године бити призната, заштићена и враћена од стране те државе у складу са утврђеним стандардима, нормама међународног права, и то независно од националности, држављанства, боравишта или пребивалишта таквих лица. Члан 6. Анекса Г Споразума предвиђа да ће се домаће законодавство сваке од држава сукцесора које се односи на „станарско право” примењивати једнако на лица која су била држављани СФРЈ и која су имала таква права, без дискриминације.

Споразум о питањима сукцесије („Службени лист СРЈ – Међународни уговори”, број 6/02), у Анексу Е, регулише питање заштите права из пензијског осигурања грађана бивше СФРЈ. Обвезник исплате пензија је држава потписница односно бивша република СФРЈ која је и пре рата финансирала исплату законски стечене пензије одређеном лицу. На територији републике бивше СФРЈ на којој је грађанин пензионисан та данашња независна држава има обавезу финансирања исплате пензије корисницима. Потписнице споразума обавезале су се измирити редовну исплату пензија према наведеном критеријуму без обзира на националност, држављанство, место становања и домицил корисника пензије.

Споразумом између Савета министара Србије и Црне Горе и Вијећа министара Босне и Херцеговине о повратку избеглих лица из Србије и Црне Горе и Босне и Херцеговине, са протоколом („Службени лист СЦГ – Међународни уговори”, број 6/04) уговорне стране су преузеле обавезе да помогну добровољан, организован и међусобно усаглашен повратак избеглих лица која бораве на територији ових двеју држава.

Уговор о двојном држављанству између Савезне Републике Југославије и Босне и Херцеговине („Службени лист СРЈ – Међународни уговори”, број 2/03), олакшао је положај избеглица у процесу интеграције, омогућавањем двојног држављанства.

Споразумом о нормализацији односа између Савезне Републике Југославије и Републике Хрватске („Службени лист СРЈ – Међународни уговори”, број 5/96), као и Протоколом о процедури организованог повратка у

вези са овим споразумом, уговорне стране преузеле су обавезу да помогну добровољан и организован повратак у Републику Хрватску.

Споразум између Савезне Републике Југославије и Републике Хрватске о социјалном осигурању („Службени лист СРЈ – Међународни уговори”, број 1/01), као и **Споразум између Савезне Републике Југославије и Босне и Херцеговине о социјалном осигурању** („Службени лист СРЈ – Међународни уговори”, број 7/03) регулишу питања у вези са остваривањем права из социјалног осигурања, нарочито права из пензијског осигурања избеглица које су се одлучиле за интеграцију у Републици Србији.

Сарајевска декларација – Декларација Регионалне министарске конференције о решавању питања избеглица и расељених у региону потписана је од стране надлежних министара Босне и Херцеговине, Републике Хрватске и Србије и Црне Горе 31. јануара 2005. године. Декларацијом се потврђује да све избеглице имају пуно и неотуђиво право избора решења кроз повратак и интеграцију и приступ припадајућим правима.

Београдском декларацијом потписаном 11. новембра 2011. године, потврђена су начела успостављена Сарајевском декларацијом. Владе четири земље (Република Србија, Република Хрватска, Босна и Херцеговина и Република Црна Гора) обавезују се да сарађују како би се заштитила и унапредила права избеглица, повратника и ИРЛ, укључујући и постојећа индивидуална права и обезбедила сва неопходна политичка, материјална, правна, социјална и друга подршка потребна за окончање њиховог расељења. Саставни део чини Заједнички регионални вишегодишњи програм за трајна решења за избеглице и расељена лица (**Регионални стамбени програм – Програм**). У циљу прикупљања неопходних средстава, 24. априла 2012. године, у Сарајеву је одржана **Донаторска конференција**.

Оквирни споразум између Банке за развој Савета Европе и Републике Србије о Регионалном програму стамбеног збрињавања, потписан 25. октобра 2013. године. Оквирни споразум на општи начин дефинише услове коришћења донаторских финансијских средстава за Регионални стамбени програм у Републици Србији, а за сваки одобрени потпројекат закључују се и појединачни споразуми о донацији за тај потпројекат.

2.2. Национални плански и правни оквир

Документа јавне политике, односно стратегије које се директно или посредно односе на избеглице и ИРЛ су:

Национални план за интеграцију Републике Србије у Европску унију и Стратегија за управљање миграцијама („Службени гласник РС”, број 59/09) као кључни међусекторски документи, сагледавају проблеме са којима се суочавају избегла и ИРЛ и дају одговарајуће смернице за развој секторских стратегија које треба да реше њихове проблеме.

Стратегија за социјално укључивање Рома и Ромкиња у Републици Србији за период 2022-2030. године („Службени гласник РС”, број 23/22) чији су циљеви унапређење квалитета живота Рома и Ромкиња у Републици Србији, уз уважавање људских и мањинских права, елиминисање дискриминације и циганизма као облика расизма, и постизање веће социјалне укључености у свим сегментима друштва, односно обезбеђивање пуне укључености у предшколско, основно, средње и високо образовање, повећан приступ квалитетном и одрживом запошљавању, као и квалитетним здравственим услугама, побољшање услова

становања и једнак приступ Рома и Ромкиња правима и услугама у социјалној заштити. Посебан акценат стратегија ставља на Роме ИРЛ.

Стратегија реинтеграције повратника по основу споразума о реадмисији („Службени гласник РС”, број 15/09) дефинише институционални оквир, мере, активности и носиоце активности за одрживу интеграцију повратника, међу којима има и ИРЛ. Један од општих циљева ове стратегије јесте и ефикасан и успешан прихват и одржива социо-економска реинтеграција повратника по основу Споразума о реадмисији. Овом стратегијом предвиђен је развој и успостављање свеобухватне базе података о повратницима и њиховим потребама.

Стратегија запошљавања у Републици Србији за период од 2021. до 2026. године („Службени гласник РС”, бр. 18/21 и 36/21) и Акциони план за период од 2021. до 2023. године за спровођење Стратегије запошљавања у Републици Србији за период од 2021. до 2026. године представљају основне стратешке документе који се односе на запошљавање у Републици Србији. Акционим планом запошљавања предвиђене су посебне мере за подстицање запошљавања избеглих и расељених лица.

Стратегија за родну равноправност за период од 2021. до 2030. године („Службени гласник РС”, број 103/21), утврђује да у односу на општу популацију, постоји значајан проценат разлике у остваривању појединих права када су у питању рањиве групе у које спадају и избеглице и ИРЛ, као што је право на социјалну заштиту и приступ социјалним услугама ИРЛ, приступ правди за жене избеглице и жене ИРЛ. Такође, Стратегија утврђује и пораст родно заснованог насиља код рањивих група, између осталих и међу избеглицима и ИРЛ, као и потребу за предузимањем мера за заштиту интерно расељених жена и девојака од присилног расељавања и насиља. Стога, потребно је припремити и посебне програме намењене овим категоријама жена и ојачати програме и планове које се односе на ове групе, посебно у локалним срединама.

Стратегија превенције и заштите од дискриминације за период од 2022. до 2030. године („Службени гласник РС”, број 12/22) представља стратешки документ посвећен борби против дискриминације, који на свеобухватан начин третира питање дискриминације и којом је предвиђен систем мера и инструмената јавне политике усмерених на спречавање, односно смањење свих облика и посебних случајева дискриминације, посебно према одређеним лицима, односно групама лица с обзиром на њихова лична својства, међу којима су и избеглице и интерно расељена лица. Стратегија утврђује да је, иако су у највећем броју реализоване мере које се односе на избеглице и ИРЛ, њихов положај и даље потребно унапредити, посебно положај ИРЛ, која су сиромашнија и у већој мери незапослена од већинског становништва.

Стратегија за младе у Републици Србији за период од 2023. до 2030. године („Службени гласник РС”, број 9/23), **Стратегија развоја образовања и васпитања у Републици Србији до 2030. године** („Службени гласник РС”, број 63/21), **Стратегија јавног здравља у Републици Србији за период 2018-2026. године** („Службени гласник РС” број 61/18) и **Стратегија за спречавање и борбу против родно заснованог насиља према женама и насиља у породици за период 2021– 2025. године** („Службени гласник РС” број 47/21) су секторске стратегије чије спровођење предвиђа поједине мере које могу позитивно утицати и на решавање појединих питања избеглих и ИРЛ, имајући у виду да су наведеним областима (образовање, јавно здравље и спречавање насиља према женама и у породици) обухваћене и избеглице и ИРЛ.

Закони који регулишу питања значајна за области на које се Стратегија односи:

Закон о избеглицама („Службени гласник РС”, број 18/92, „Службени лист СРЈ”, број 42/02 – одлука СУС и „Службени гласник РС”, број 30/10), уређује статус, положај и права избеглица са подручја република бивше СФРЈ у Републици Србији. На основу овог закона, избеглицама је обезбеђен прихват, привремени смештај и помоћ у исхрани, одговарајућа здравствена заштита и одређена права из социјалне заштите, као и подршка у процесима повратка и интеграције кроз подршку у решавању стамбених потреба. Лица у статусу избеглице имају право на запошљавање и школовање, у складу са законом.

Усвајањем **Закона о управљању миграцијама** („Службени гласник РС”, број 107/12) успостављен је координисани систем за управљање миграцијама и дефинисани су основни појмови миграција. Законом су утврђене нове надлежности Комесаријата у области управљања миграцијама. Поред осталих послова Комесаријат обавља и послове који се односе на побољшање услова живота ИРЈ док су у расељеништву.

Закон о држављанству Републике Србије („Службени гласник РС”, бр. 135/04, 90/07 и 24/18) предвиђа решења која подразумевају лакше и брже стицање српског држављанства. Процедура је нарочито поједностављена и олакшана за избеглице из бивших република СФРЈ (члан 23).

Закон о матичним књигама („Службени гласник РС”, бр. 20/09, 145/14 и 47/18), на целовит начин уређује област матичних књига и обезбеђује њихову једнообразност и аутентичност, у складу са важећим европским стандардима и принципима садржаним у обавезујућим међународним актима. Овим законом се уређује упис чињенице рођења, закључења брака и смрти у матичне књиге и то како оних чињеница које су настале на територији Републике Србије, тако и оних које су настале у иностранству, а односе се на држављане Републике Србије. Закон садржи низ новина које обезбеђују значајан напредак у задовољењу права грађана, уз истовремено обезбеђење општег интереса, с обзиром да су матичне књиге предуслов свих других службених евиденција. Посебно унапређење у односу на претходно важеће прописе је начин на који је уређено питање уписа чињенице рођења у матичну књигу рођених, с обзиром да се омогућава упис ове чињенице без обзира да ли се ради о детету чији су родитељи познати, детету чији су родитељи непознати, детету без родитељског старања или усвојеном детету. Последњим изменама и допунама Закона о матичним књигама обезбеђено је да се све матичне књиге воде у јединственој електронској бази података чиме су створени предуслови за издавање извода из матичних књига без обзира код ког органа се то захтева, што ће са аспекта остваривања права избеглица и ИРЈ значајно олакшати остваривање права у овој области.

Закон о личној карти („Службени гласник РС”, бр. 62/06, 36/11 и 53/21), **Закон о путним исправама** („Службени гласник РС”, бр. 90/07, 116/08, 104/09, 76/10, 62/14 и 81/19) и **Закон о пребивалишту и боравишту грађана** („Службени гласник РС”, број 87/11) су закони који се примењују и на ИРЈ, као на држављане Републике Србије и уређују поступак издавања личних докумената. Законом о пребивалишту и боравишту грађана је, између осталог, предвиђен начин пријаве пребивалишта у случајевима у којима не постоји доказ о правном основу становања. Чланом 11. став 2 Закон о пребивалишту и боравишту грађана, предвиђено је да се у случају непостојања правног основа за пријаву пребивалишта решењем надлежног органа утврђује пребивалиште на адреси сталног становања, ако су испуњени други прописани услови, затим на

адреси родитеља, супружника, односно ванбрачног партнера или пак на адреси центра за социјални рад (ЦСР). Међутим, за пријаву пребивалишта на адреси ЦСР било је неопходно да се донесе и подзаконски акт који уређује начин пријаве пребивалишта (Правилник о обрасцу пријаве пребивалишта на адреси центра за социјални рад, „Службени гласник РС”, број 113/12). Од тренутка када су се стекли услови за утврђивање пребивалишта на адреси ЦСР, показало се да је практични значај те одредбе веома велики, нарочито за ИРЛ (у највећем броју Роме) из неформалних насеља којима је по први пут омогућено да пријаве пребивалиште и прибаве личну карту.

Закон о бесплатној правној помоћи („Службени гласник РС”, број 87/18) уређује бесплатну правну помоћ грађанима као њеним корисницима и предвиђа начине њеног остваривања и пружања, а примењује се како на кориснике бесплатне правне помоћи који право на бесплатну правну помоћ нису остварили према другим законима, тако и на кориснике који имају право на бесплатну правну помоћ према другом закону или потврђеном међународном уговору, ако је реч, између осталог, о страном држављанима и лицима без држављанства (укључујући и избеглице) и интерно расељеним лицима.

Закон о раду („Службени гласник РС”, бр. 24/05, 61/05, 54/09, 32/13, 75/14, 13/17 – Одлука УС РС 113/17 и 95/18- Аутентично тумачење), који се примењује на све држављане (укључујући и ИРЛ) и на запослене стране држављане и лица без држављанства (укључујући и избеглице) која раде код послодавца на територији Републике Србије и **Закон о запошљавању и осигурању за случај незапослености** („Службени гласник РС”, бр. 36/09, 88/10, 38/15, 113/17 – други закон и 49/21) који предвиђа начело афирмативне акције усмерене према теже запошљивим незапосленим лицима и даје им предност приликом укључивања у програме и мере активне политике запошљавања или се, за поједине категорије, осмишљавају и реализују посебни програми и мере активне политике запошљавања у циљу унапређења запошљивости, односно подстицања запошљавања. Изменама и допунама Закона, уместо националног акционог плана запошљавања, који се доносио на годишњем нивоу, кључни документ за операционализацију утврђеног стратешког оквира политике запошљавања представља Акциони план за период од 2021. до 2023. године за спровођење Стратегије запошљавања у Републици Србији за период од 2021. до 2026. године, којим се ближе утврђују мере и активности из домена политике запошљавања који ће се реализовати у референтном периоду, мере активне политике запошљавања, категорије теже запошљивих лица, у које између осталог спадају и избеглице и ИРЛ.

Закон о основама система образовања и васпитања („Службени гласник РС”, бр. 88/17, 27/18 – други закон, 10/19, 27/18 – други закон, 6/20, 129/21 и 92/23), **Закон о предшколском васпитању и образовању** („Службеном гласнику РС”, бр. 18/10, 101/17, 113/17 – други закон, 95/18 – други закон, 10/19, 86/19 – други закон, 157/20 – други закон, 123/21 – други закон и 129/21), **Закон о основном образовању и васпитању** („Службеном гласнику РС”, бр. 55/13, 101/17, 10/19, 27/18 – други закон и 129/21 и 92/23), **Закон о средњем образовању и васпитању** („Службеном гласнику РС”, бр. 55/13, 101/17, 27/18 – други закон, 6/20, 52/21, 129/21, 129/21 – други закон и 92/23), **Закон о дуалном образовању** („Службеном гласнику РС”, бр. 101/17, 6/20 и 76/23), **Закон о високом образовању** („Службени гласник РС”, бр. 88/17, 73/18, 27/2018 - други закон, 73/18, 67/19, 6/2020 - др. закони, 11/2021 - аутентично тумачење, 67/21, 67/21 - др. Закон и 76/23), **Закон о образовању одраслих** („Службеном гласнику

РС”, бр. 55/13, 88/17-други закон, 27/18-други закон и 6/20- други закон) уређују питања од значаја за образовање држављана Републике Србије и страних држављана и лица без држављанства у Републици Србији.

Закон о ученичком и студентском стандарду („Службени гласник РС”, бр. 18/10, 55/13, 27/18 – други закон и 10/19) који уређује остваривање права у области ученичког и студентског стандарда, и то ученика и студената држављана Републике Србије (посебно ученика и студената из осетљивих друштвених група), као и страних држављана и држављана држава у региону, као подршку у стицању образовања.

Закон о здравственој заштити („Службени гласник РС”, бр. 25/19 и 92/23 – аутентично тумачење) и **Закон о здравственом осигурању** („Службени гласник РС”, бр. 25/19 и 92/23) уређују питања остваривања права на здравствену заштиту и здравствено осигурање избеглица и ИРЛ.

Питања која се односе на приступ правима избеглих и ИРЛ уређена су и другим законима Републике Србије, као што је Закон о социјалној заштити („Службени гласник РС”, број 24/11), **Закон о правима корисника услуга привременог смештаја у социјалној заштити** („Службени гласник РС”, број 126/21), **Закон о финансијској подршци породици са децом** („Службени гласник РС”, бр. 113/17, 50/18, 46/21 – одлука УС РС, 51/21 – одлука УС РС, 53/21 – одлука УС РС, 66/21, 130/21, 43/23 – одлука УС РС, 62/23 и 11/24), **Породични закон** („Службени гласник РС”, бр. 18/05, 72/11 – други закон и 6/15), **Закон о младима** („Службени гласник РС”, број 50/11 и 116/2022 – други закон), **Закон о јавном здрављу** („Службени гласник РС”, број 15/16), **Закон о удружењима** („Службени гласник РС, бр. 51/09, 99/11 – други закони и 44/18 – други закон), **Закон о Заштитнику грађана** („Службени гласник РС”, бр. 105/21), **Закон о забрани дискриминације** („Службени гласник РС”, бр. 22/09 и 52/21)), **Закон о становању и одржавању зграда** („Службени гласник РС”, број 104/16 и 9/20 – други закон) .

2.3. Институционални оквир

Институционални оквир дефинисан је у складу са надлежностима које органи државне управе имају у односу на избеглице и ИРЛ.

Комесаријат, као посебна организација у систему државне управе, основан је Законом о избеглицама („Службени гласник РС”, број 18/92), а даном ступања на снагу **Закона о управљању миграцијама** („Службени гласник РС”, број 107/12), сходно члану 20. наведеног закона, Комесаријат наставља рад под називом Комесаријат за избеглице и миграције, у складу са надлежностима утврђеним овим и другим законима.

Комесаријат је надлежан за утврђивање статуса избеглица и вођење евиденције избеглих и ИРЛ, збрињавање избеглица и ИРЛ, усклађивање пружања помоћи од стране других органа и организација у земљи и иностранству, обезбеђивање помоћи избеглицама у процесу повратка и реинтеграције, покретање иницијатива за тражење међународне помоћи од стране УН и других међународних организација, збрињавање, побољшање услова живота и заштиту права ИРЛ.

Одређен број министарстава обавља послове државне управе који непосредно утичу на остваривање појединих права значајних за избеглице и ИРЛ, и то у складу са Законом о министарствима („Службени гласник РС”, бр. 128/20 и 116/22):

Министарство унутрашњих послова обавља послове државне управе који се односе на: држављанство, пребивалиште и боравиште грађана, личне карте, путне исправе, међународну помоћ и друге облике међународне сарадње у области унутрашњих послова, управно решавање у другостепенем поступку по основу прописа о избеглицама.

Министарство за рад, запошљавање, борачка и социјална питања обавља послове државне управе који се односе на: закључивање међународних уговора о социјалном осигурању, антидискриминациону политику, систем социјалне заштите, остваривање права и интеграцију избеглих и побољшање услова живота расељених лица.

Канцеларија за Косово и Метохију обавља послове државне управе који се односе на: сарадњу са Комесаријатом у делу који се односи на ИРЛ са простора Аутономне Покрајине Косово и Метохија и одржавање сталних међународних контаката и стручне и оперативне послове у преговарачком процесу са привременим институцијама самоуправе у Приштини (ПИС) посредством Европске уније који се између осталог односе на спровођење постигнутих договора у процесу дијалога и преговора.

Министарство здравља обавља послове државне управе који се односе на: систем здравствене заштите, систем обавезног здравственог осигурања, других облика здравственог осигурања и доприноса за здравствено осигурање, ближе уређивање права из здравственог осигурања, учествовање у припреми и спровођењу међународних споразума о обавезном социјалном осигурању.

Министарство просвете обавља послове државне управе који се односе на: истраживање, планирање и развој предшколског, основног, средњег, вишег и високог образовања и ученичког и студентског стандарда, нострификацију и еквиваленцију јавних исправа стечених у иностранству, унапређење друштвене бриге о обдареним ученицима и студентима.

Поједини послови државне управе који су у вези са остваривањем права избеглих и ИРЛ у делокругу су следећих органа државне управе:

Министарство за људска и мањинска права и друштвени дијалог обавља послове државне управе који се односе на: заштиту и унапређење људских и мањинских права, праћење усаглашености домаћих прописа са међународним уговорима и другим међународноправним актима о људским и мањинским правима, антидискриминациону политику, усклађивање рада органа државне управе у области заштите људских права.

Министарство спољних послова обавља послове државне управе који се односе на: заштиту права и интереса Републике Србије њених држављана и правних лица у иностранству, анализира и предвиђа развој регионалних и глобалних односа и појава, нарочито у области спољне политике, безбедности, међународног јавног и приватног права, економије, екологије, просвете и културе и стања људских права, унапређује поштовање људских и мањинских права исељеника, лица српског порекла и држављана Републике Србије у иностранству.

Министарство државне управе и локалне самоуправе обавља послове државне управе који се односе на матичне књиге.

Министарство грађевинарства, саобраћаја и инфраструктуре обавља послове државне управе који се односе на: просторно планирање и урбанизам, утврђивање услова за изградњу објеката, утврђивање стамбених односа и стамбеног пословања, грађевинарство, грађевинско земљиште, комуналну инфраструктуру и комуналне делатности, послове инжењерске геодезије,

инспекцијски надзор у области урбанизма, грађевине и комуналне инфраструктуре.

Комисија за координацију процеса трајне интеграције избеглица, а коју чине представници министарстава надлежних за спољне послове, финансије, социјална питања, локалну самоуправу, становање, европске интеграције, као и представници Комесаријата. Комисија је основана Одлуком о образовању Комисије за координацију процеса трајне интеграције избеглица („Службени гласник РС”, број 108/04), са задатком да надгледа и координира процес трајне интеграције избеглица, посебно у решавању стамбених питања, и има улогу Националног Управног одбора за реализацију Регионалног стамбеног програма у Републици Србији.

III. ОПИС ПОСТОЈЕЋЕГ СТАЊА

3.1. Преглед и анализа постојећег стања

Република Србија је током претходних година примене последње Националне стратегије остварила значајан напредак у решавању питања избеглица и расељених лица, настављајући тиме спровођење политике, мера и активности у циљу пружања подршке за постизање изабраних решења, повратка или интеграције. Треба нагласити да се у току три деценије колико траје избеглиштво, нарочито кроз подршку процесу интеграције, имајући у виду да се тај процес одвијао у највећој мери напорима и мерама које је преузела Република Србија, број избеглица се знатно смањило у односу на 537.937 регистрованих избеглица на попису обављеном 1996. године. Више од 75% лица са избегличким статусом стекло је држављанство Републике Србије што представља један од највећих процеса интеграције у Европи, иако је стицање држављанства само први корак у процесу интеграције. Кроз процес повратка, који је са различитим успехом спровођен у Босни и Херцеговини и Републици Хрватској, број избеглица је смањен за још 28%. (Повратак избеглица из Републике Србије у Босну и Херцеговину одвијао се и даље са знатно мање препрека и потешкоћа него повратак у Републику Хрватску.) На тај број треба додати и око 8% лица која су отишла у треће земље.

У мери у којој су постојали услови за приступ и поврат стечених права (поврат непокретне имовине, станарских права, права из пензијског осигурања) у земљи и месту порекла избеглице и интерно расељена лица су са мањим или већим успехом успевале да се врате или искористе ресурсе за решавање својих потреба. За разлику од избеглица број ИРЛ се споро смањује, како је мање од 2% остварило одржив повратак, подршку преосталом броју ИРЛ пружала је Република Србија у месту расељења. Кроз спроведене програме помоћи број ИРЛ се смањило, међутим број оних најугроженијих који су у стању потребе за додатном подршком у је и даље значајан и то је 65.018 лица.

Национална стратегија за решавање питања избеглих и интерно расељених лица за период од 2015. до 2020. године, као и претходне стратегије, предвидела је мере у циљу интеграције као и подршку остваривању стечених права и повратку у земље и места порекла. У том смислу осим мера интеграције које се директно спроводе од стране Комесаријата и других институција, мере у вези повратка и остваривања права у земљи односно месту порекла остварују се кроз јачање дипломатских активности према међународним организацијама, кроз

процесе регионалне и билатералне сарадње, као и кроз помоћ повратничким породицама.

3.2 Опис постојећег стања: Избеглице

Република Србија је створила услове за интеграцију, обезбедила приступ правима и адекватна средства за укључивање у здравствени, социјални, образовни систем, приступ тржишту рада, помоћ у решавању стамбених потреба и економском оснаживању. Чињеница је да и након 29 година од завршетка ратова у Босни и Херцеговини и Републици Хрватској, у Републици Србији борави 24.897 лица са статусом избеглице, говори да овај проблем и даље постоји и да се не ради о занемарљивом броју људи. Решавање проблема отежава и околност да је више од 70% лица са статусом избеглице старије од 65 година и да теже самостално остварују решења, тако да им је брига и помоћ и даље потребна.

Највећи број избеглица на територији Републике Србије чине избеглице из Републике Хрватске. Очекивање да ће им статус избеглице помоћи да реше проблеме у обезбеђивању основних егзистенцијалних потреба, у процесу повратка или приликом интеграције узрокује њихово оклевање да укину статус избеглице и узму лична документа Републике Србије.

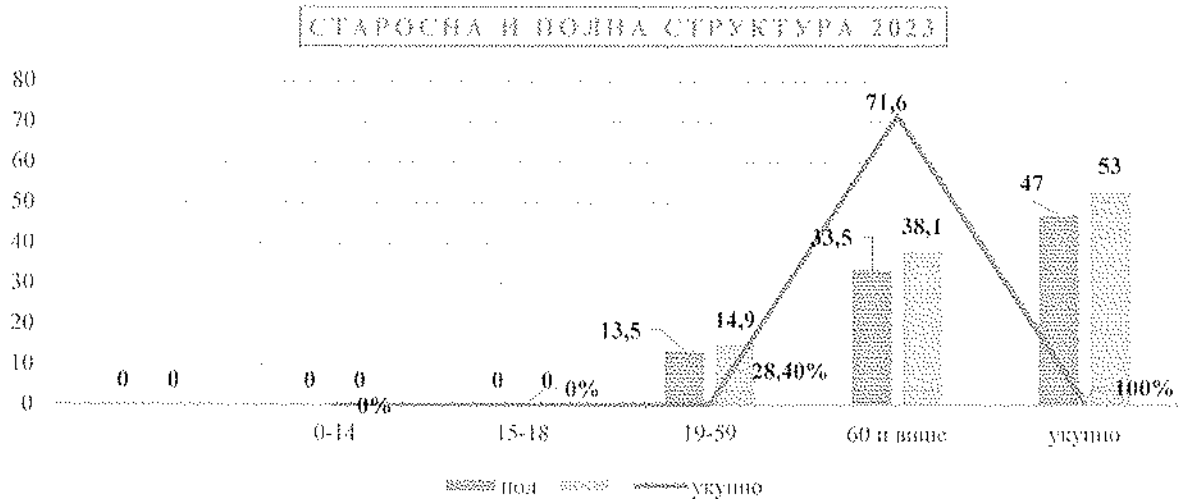
Број избеглица 2023. године

Број избеглица 2023. године	
Босна и Херцеговина	7.823
Република Хрватска	17.074
Укупно	24.897

Избегличка популација у Републици Србији према старости и полу, 2023. година

Старосна структура избеглица 2023	пол		Укупно
	Мушки	женски	
0-14	0	0	0%
15-18	0	0	0%
19-59	13,5	14,9	28,4%
60 и више	33,5	38,1	71,6
Укупно	47	53	100%

Избегличка популација у Републици Србији према старости и полу, 2023. година

3.2.1 Услови за повратак избеглица и за остваривање стечених права у земљи порекла у Републику Хрватску и Босну и Херцеговину

Повратак избеглица у државу порекла мора бити добровољан, ничим условљен чин, а одржив је само ако повратник има приступ свим припадајућим правима и ако му држава порекла омогући основне егзистенцијалне услове. Иако је протеклих година добар део отворених питања почео да се решава, што је допринело и поправљању међусобних односа и унапређивању међусобне сарадње, остао је и даље нерешен један број отворених питања због којих је отежан приступ људским правима избеглица што омета њихов одрживи повратак.

Решавање отворених питања, као и приступ правима умногоме зависи од политичке воље у земљи порекла, утицаја и ангажованости међународних организација, а неретко и од повољног политичког тренутка у међународним односима.

Мере и активности које Република Србија предузима у циљу унапређења повратка и остваривања права у земљи порекла спроводе се на међународном плану, кроз регионалну и билатералну сарадњу и сарадњу са међународним организацијама. Треба имати у виду да решавање отворених питања, поврата права зависи од политичке воље земље порекла, утицаја и ангажованости међународних организација, често и од повољног политичког тренутка у међународним односима.

У циљу успостављања механизма за проналажење трајних решења за избеглице у региону, а на иницијативу Републике Србије и уз подршку међународне заједнице обновљен је процес регионалне сарадње и започео пројекат „Трајна решења за избеглице – сарадња држава у региону“, чији је саставни део и Регионални стамбени програм³. Регионални процес има и шири

³ Регионалним стамбеним програмом предвиђено је решавање стамбених потреба 27.000 најугроженијих избегличких домаћинстава у региону. У Републици Србији има за циљ обезбеђивање стамбених решења за 16780 породица. Регионални програм се финансира из поверљачког фонда којим управља Банка за развој Савета Европе (ЦЕБ) и спроводи се у складу са процедурама које су одобрене од стране ЦЕБ-а и донатора. У циљу прикупљања неопходних средстава, 24. априла 2012. године у Сарајеву је одржана **Донаторска конференција** на којој су донатори најавили донације за финансирање Регионалног стамбеног програма у висини 261 милиона евра за потребе избеглица у све четири партнерске земље.

политички и хуманитарни значај и циљ да се договором са земљама порекла најје свеобухватно решење за проблеме избеглица. Овај приступ је препознат и подржан од стране међународне заједнице. Реализација мера предвиђених претходном Стратегијом дала је највеће резултате кроз процес Регионалне сарадње, ипак један део отворених питања је остао ван тог процеса или до сада није решен.

Са Републиком Хрватском су још увек актуелна питања одузетих станарских права, услови програма стамбеног збрињавања у Републици Хрватској, надокнаде штете, поврат имовине у земљама порекла и обнова, исплата доспелих, доспеле а неисплаћене пензије, конвалидација стажа осигурања, статусна питања и решавање стамбених потреба. На одрживост повратка у Републику Хрватску негативно утиче и повећање броја евидентираних случајева говора мржње и насиља на основи етничке припадности као и повећан број забележених инцидената у којима су оштећени сакрални објекти и српска имовина.⁴

Заштита приватне имовине

Одрживи повратак избеглица као и њихова интеграција у Републици Србији умногоме зависе и од могућности приступа њиховим имовинским и другим правима у земљама порекла. За разлику од Босне и Херцеговине, у Републици Хрватској није био прихваћен принцип да је право на повратак и враћање у посед свог дома и имовине индивидуално и безусловно.

За решавање имовинских проблема избеглица и осталих грађана, велики значај има *Уговор о питањима сукцесије*. Анексом Г овог споразума штите се приватна имовина и стечена права грађана или других правних лица СФРЈ. Досад нису предузете мере којима се осигурава спровођење наведених принципа Анекса Г, као што су доношење одговарајућих законских и подзаконских аката, склапање билатерних споразума и сл., тако да још увек нису створене све законске и друге претпоставке да се одредбе Анекса Г свеобухватно примене.

У Републици Хрватској је 30. јуна 2023. године истекао десетогодишњи мораторијум на продају пољопривредног земљишта странцима. За очекивати је да ће престанком мораторијума доћи до пораста цена пољопривредног земљишта, које су и иначе задњих година стално расле, што може довести до разних манипулација и злоупотреба власничким правима, посебно лица која полажу право на пољопривредно земљиште у Републици Хрватској, а живе у Републици Србији. У ту сврху потребно је спровести информативну кампању, како би се грађани максимално укључили у заштиту личних имовинских права у Републици Хрватској.

Кад је реч о Босни и Херцеговини у току је упис својине над имовином и хармонизација земљишних књига који тече споро и доводи у питање власништво Срба. Комесаријат пружа подршку у информисању о правима на имовину Срба у Федерацији БиХ, активирана је мрежа повереника, а у Републици Србији у Граду Београду и Граду Новом Саду постоје канцеларије за правну помоћ.

⁴ Линк према сајту Српског народног вијешћа <https://snv.hr>

Враћање одузетих станарских права

Резолуцијом број 1120 СБ УН из 1997. године, анексом Г Споразума о сукцесији као и Сарајевском декларацијом потврђено је право свих избеглица да се врате у домове у којима су живели пре ратних сукоба. **Процењује се да је у Републици Хрватској одузето више од 30.000 станарских права** лицима који су због сукоба избегла са територије Републике Хрватске. Овим избеглицама није омогућен повратак у своје предратне домове, коришћење стана и откуп под повољним условима као осталим хрватским грађанима. Влада Републике Хрватске је 2003. године, уместо враћања станарских права понудила, као једино решење, програм стамбеног збрињавања кроз који повратници могу да поднесу захтев за доделу стамбених јединица уколико желе да се врате у Републику Хрватску. Програм стамбеног збрињавања различито је уређен на различитим подручјима Републике Хрватске из којих произилази и различит обим права корисника. Када је реч о откупу ових станова, повратници српске националности, којима је одузето станарско право, остварују стамбено збрињавање изван ИПДС⁵ по неповољним условима као и откуп стана по неповољној цени. Тиме проблем враћања одузетих станарских није решен, а политика одбијање успостављања механизма за њихово враћање и проток времена учинило је немогућим реализацију ових права. Директне последице тога су изузетно мали повратак избеглица у урбане средине и немогућност коришћења ресурса откупа станова за решавање стамбеног питања негде другде.

У Босни и Херцеговини је на основу Анекса 7. спроведена реституција одузете приватне имовине и омогућен је неометан приступ свим стеченим правима укључујући и поврат станарских права што је директно утицало на успешност процеса повратка, као и на обим постигнутих трајних решења проблема избеглица из Босне и Херцеговине.

Доспеле, а неисплаћене пензије

Пензија је лично, материјално, неутуђиво, непреносиво и незастариво право. Решавање **проблема исплате доспелих, а неисплаћених пензија** које су стечене у Републици Хрватској инициран је и у оквиру регионалног процеса, имајући у виду економски значај права која произилазе из пензијског осигурања и чињенице да је исплата пензија обустављена за лица избегла са територије Републике Хрватске због избијања оружаних сукоба 1991. године.⁶ Према подацима изнетим од стране Мировинског фонда Републике Хрватске, а на основу званичне евиденције преко 12.000 пензионера је погођено овим проблемом. У циљу проналажења ефикасних решења за проблем исплате

⁵ Подручја од посебне државне скрби

⁶ Практична успостава исплате пензија за наведена лица била је могућа тек 1997/1998. године (одласком у Републику Хрватску и подношењем одговарајућих захтева) или тек ступањем на снагу Споразума између Савезне Републике Југославије и Републике Хрватске о социјалном осигурању, 1. маја 2003. године, подношењем захтева код надлежног носиоца осигурања у Републици Србији. Међутим, чак и тада, хрватски Завод за мировинско осигурање не признаје право на исплату неисплаћених пензионих износа без подношења за то посебног захтева, ни исплату за цео период у којем је трајала обустава исплате, већ само за период од 3, односно 1 године уназад, рачунајући од дана подношења захтева. Такво поступање довело је до тога да значајан број пензионера није остварио исплату свих доспелих пензије у периоду обуставе па до новонне успоставе исплате.

доспелих, а неисплаћених пензија, на иницијативу представника Републике Србије, у оквиру Регионалног процеса за решавање проблема избеглица, формирана је посебна експертска радна група за решавање овог проблема. Експертска радна група образована је почетком 2011. године од представника релевантних институција Републике Србије и Републике Хрватске. У току рада ове групе затражено је и прибављено позитивно мишљење експертске мисије финансиране од стране Европске уније, међутим и поред ове подршке није се постигло решење за ово питање. Напомињемо да су надлежни органи тј. тела за везу (Републички фонд за пензијско и инвалидско осигурање и Хрватски завод за мировинско осигурање) одржавали састанке ради праћења спровођења билатералног споразума о социјалном осигурању између Савезне Републике Југославије и Републике Хрватске, али након седам одржаних састанака и једне експертске мисије, рад експертске билатералне радне групе за решавање питања доспелих а неисплаћених пензија није дао резултате. На жалост, проблем је до данас остао нерешен.

За многе избеглице нерешен је **проблем конвалидације стажа осигурања** оствареног на подручјима Републике Хрватске која су била под заштитом Уједињених нација у периоду од 1991. до 1995. године. Понуђени правни оквир за решавање питања конвалидације није адекватан сложености проблема, посебно због великих захтева у вези с доказивањем стажа осигурања. У пракси постоје проблеми приликом прибављања докумената којима се доказује стаж осигурања, јер се не признају радне књижице, оригинални школски дневници, здравствене књижице и сл.

Поврат и обнова имовине

Обнову кућа у Републици Хрватској не прати одговарајуће улагање у развој претежно руралних подручја, која су економски неразвијена и девастирана. Сама обнова кућа, без програма економске подршке реинтеграцији кроз отварање нових радних места, укључујући и обнову и изградњу неопходне инфраструктуре, не може осигурати одрживост повратка. Због непостојања егзистенцијалних услова за одржив повратак, многи власници обновљених кућа не живе стално у тим објектима. Због непробивања у обновљеном стамбеном објекту надлежно јавно тужилаштво у Републици Хрватској све чешће покреће судски поступак против избеглица, власника обновљеног стамбеног објекта ради повраћаја средстава за обнову са припадајућом законском каматом и уз накнаду парничних трошкова, и то под претњом извршења, дакле, губитка стамбене имовине. Још се чека на око пар стотина нерешених захтева у другом степену. У погледу повратка и приступа правима избеглица из Босне и Херцеговине, спроведена је стамбено имовинска реституција и омогућен је неометан приступ свим стеченим правима. Упркос видљивим успесима, остало је да се заврши процес обнове укључујући и обнову инфраструктуре и успостављање механизма за компензацију уништене, а необновљене имовине.

Када је у питању Босна и Херцеговина и даље су актуелни следећи проблеми: Компензација за уништене непокретности је до данас остала недоступна у пракси јер још увек постоји отпор увођењу формалног компензацијског механизма због великих трошкова и оптерећења које би сваки облик компензације изазвао за државни буџет.

Право на поврат непокретне имовине једино је оспоравано у случају станова из стамбеног фонда бивше Југословенске народне армије (ЈНА). Ово питање је значајно због релативно великог броја таквих станова (16.000 од око 250.000 станова у Босни и Херцеговини)

Према подацима Министарства за људска права и избјеглице до сада је у Босни и Херцеговини обновљено око 70% стамбених јединица. Највећи број ових стамбених јединица је високог степена оштећења, до потпуне девастираности. Осим обнове стамбених јединица, веома важно питање јесте и електрификација повратничких насеља као и обнова комуналне и социјалне инфраструктуре.

Статусна питања

Статусна питања повратника у земљу порекла и проблем прибављање докумената неопходних за приступ правима је највећим делом решен. Ипак један број повратника који немају хрватско држављанство, приликом повратка у Републику Хрватску третирају се као страни држављани који подлежу компликованој и скупој процедури **признавања статуса странца са привременим или сталним боравком у Републици Хрватској**. Проблем представљају прописи Републике Хрватске приликом чијег доношења није уважена чињеница да се ради о грађанима који су пре распада СФРЈ живели у Републици Хрватској.

Приватизација

Избеглице из Републике Хрватске, за разлику од осталих хрватских грађана, у потпуности су **искључене из учешћа у приватизацији** друштвених, државних и јавних предузећа, у чијем су развоју једнако учествовали. Избеглице из Босне и Херцеговине су имале приступ за учешће у приватизацији која је била регулисана на различите начине у Федерацији Босне и Херцеговине и Републици Српској. У Федерацији Босне и Херцеговине су издати сертификати којима је олакшан откуп станова и дата могућност куповине деоница у приватизованим предузећима, у Републици Српској се кроз систем ваучерске приватизације остварио исти резултат. Питање приватизације иако важно као ресурс за решавање проблема избеглица је остало изван Регионалног процеса.

Питање несталих

Влада Републике Србије образовала је Комисију за нестала лица (8. јуна 2006. године) са мандатом да се бави решавањем проблематике несталих лица на простору бивше СФРЈ и Аутономне Покрајине Косово и Метохија.

Сарадња са ПИС на простору Аутономне Покрајине Косово и Метохија, одвија се кроз механизам рада Радне групе за нестала лица, којом председава Међународни комитет Црвеног крста, а у чијем су саставу Београдска и Приштинска делегација.

Сарадња са надлежним владиним телима за тражење несталих лица у Републици Хрватској и Босни и Херцеговини одвија се кроз потписане Споразуме и Протоколе.

Процес **ексхумације и идентификације посмртних остатака** лица српске и друге националности, од интереса за Републику Србију, се одвија

изузетно споро, јер зависимо од других страна у процесу, што за последицу има још увек велики број лица која се воде као нестала, а то за породице несталих и погинулих лица додатно ствара бол. И после скоро три деценије од престанка оружаних сукоба они не знају судбину својих најмилијих.

Комисија за нестала лица придаје велики значај решавању проблематике несталих лица, без различитости верске и националне припадности.

Преостале потребе

Имајући у виду важност реализације свих стечених права потребан је појачан ангажман у решавању свих питања која нису решена, као питање доспелих, а неисплаћених пензија, оних у којима је потребан даљи напредак и праћење резултата као што је процес обнове и оних који се сматрају решеним али које даље треба пратити као што је решавање стамбених потреба. Једини доступни форум за преговоре са земљама порекла а који су пратили: УНХЦР, Организација за европску безбедност и сарадњу (ОЕБС) и Биро за становништво, избеглице и миграције (БПРМ) био је Регионални процес. Регионални стамбени програм завршен је 15. јула 2023. године, али је свакако неопходно наставити ангажман поводом заштите и реализације свих стечених права избеглица у земљама порекла.

Поред тога Република Србија редовно извештава о положају и проблемима избеглица из Републике Хрватске и Босне и Херцеговине које су нашле уточиште у Републици Србији у државне порекла. То су Извршни комитет УН, Савет за људска права УН, Генерална Скупштина УН, Имплементациони састанак људске димензије ОЕБС-а, итд.

Отворена питања и приступ правима у државама порекла су на агенди ових догађаја, ради информисаности шире јавности и лобирања за помоћ у решавању проблема.

3.2.2 Интеграција избеглица

У претходном стратешком документу, Националној стратегији за решавање питања избеглих и интерно расељених лица за период од 2015. до 2020. године, један од стратешких циљева предвиђа стварање потребних услова за успешну интеграцију избеглица. У оквиру овог стратешког циља наведено је шест области у којима је потребно приоритетно деловати. То су држављанство и статусна питања, запошљавање и економско оснаживање, приступ здравственој заштити, приступ социјалној заштити, приступ образовању и подршка у решавању стамбених потреба најугроженијих.

Међу њима издвајају се области у којима су примене мера довеле до остваривања резултата у великој мери и оне у којима постоје потребе за даљом интервенцијом.

Држављанство и статусна питања

Стицање држављанства Републике Србије представља предуслов, у формалном, али и у суштинском смислу за интеграцију избеглица у Републику Србију и остваривање пуне равноправности са осталим грађанима Републике Србије. Питање држављанства и прибављање докумената се могу сматрати решеним јер одговарајућа законска решења и поступања у процедурама

омогућавају приступ правима. Из тог разлога у оквиру Стратегије за решавање питања избеглих и расељених лица за период 2024 - 2030. године, нема потребе укључивати мере о држављанству и статусним питањима.

Закон о држављанству Републике Србије⁷ прописује олакшане услове на основу којих избеглице могу стећи држављанство Републике Србије. Притом није потребно одрицање од држављанства друге државе, бивше републике СФРЈ, што је од значаја за даље остваривање права у држави претходног пребивалишта. Решен је проблем који је имао један број избеглица, у случају несталих докумената и немогућности доказивања јединственог матичног броја грађана (ЈМБГ) који је додељен у републици у којој је избегло лице имало пребивалиште, а који је битан у поступку пријема у држављанство. Надлежна служба Министарства унутрашњих послова преузима претходно додељене ЈМБГ у државама порекла, а у случају недостајућег, додељује нови ЈМБГ, чиме се решава овај проблем у идентификацији и даљем исходовању личних докумената. Сходно Закону о матичним књигама⁸ могу исходovati изводе из матичних књига рођених, венчаних као и лица рођена, венчана или умрла у Републици Србији. Такође од значаја за лакше прибављање докумената је и електронско вођење матичних књига тако да се изводи из матичних књига могу исходovati било где на територији Републике Србије и ван места где је чињеница уписана у матичне књиге, као и у дипломатско - конзуларним представништвима Републике Србије у иностранству. Таксе за пријем у држављанство по основу статуса избеглог лица су ниже него по осталим основама, а статус се не укида у поступку пријема у држављанство него на захтев странке када се покрене поступак за пријаву пребивалишта како би се отклонио ризик да лице буде без личног документа. У даљем периоду можемо очекивати да ће већина лица која се не определи за повратак исходovati држављанство Републике Србије, личну карту и остала потребна документа.

Важно је истаћи да је за избеглице из Републике Хрватске, УНХЦР у априлу 2014. године, издао препоруку да започне процес укидања статуса избеглица расељених из Републике Хрватске током 90-их година, према члану 1Ц(5) и (6) Конвенције о статусу избеглица⁹, упркос изричитом противљењу Републике Србије, као земље са највећим бројем избеглица из Републике Хрватске. Република Србија, препоруку није прихватила, те не утврђује престанак статуса избеглица по аутоматизму већ појединачно и у складу са условима прописаним Законом о избеглицама¹⁰.

Запошљавање и право на рад

Избегла лица имају приступ тржишту рада у Републици Србији. У том циљу у складу са потребама тржишта рада, потребно је и за избеглице, као осетљиву групу, спроводити програм социјалног предузетништва и програме доквалификације и преквалификације. Иако избеглицама државни органи нису били доступни за рад, с обзиром на то да је то право било условљено

⁷ Закон о држављанству Републике Србије⁷ („Службени гласник РС”, бр. 135/04, 90/07 и 24/18)

⁸ „Службени гласник РС”, бр. 20/09, 145/14 и 47/18

⁹ Конвенција о статусу избеглица („Службени лист ФНРЈ - Међународни уговори и други споразуми”, број 7/60)

¹⁰ „Службени гласник РС”, број 18/92, „Службени лист СРЈ”, број 45/02 – одлука СУС и „Службени гласник РС”, број 30/10

држављанством Републике Србије, са стицањем држављанства Републике Србије (*lex specialis*) овај проблем је решен. Избеглице се могу пријавити на евиденцију Националне службе за запошљавање као незапослена лица. Акциони план за период од 2024. до 2026. године за спровођење Стратегије запошљавања у Републици Србији за период од 2021. до 2026. године, ближе утврђују мере активне политике запошљавања, категорије теже запошљивих лица. Кроз координацију локалних акционих планова за запошљавање и локалне акционе планове за управљање миграцијама, потребно је пратити потребе и предвидети мере у циљу унапређења запошљавања избеглица.

Комесаријат је у протеклих пет година помагао развој предузетништва код избеглица доделом пакета за економско оснаживање у појединачној вредности до 250.000 динара. Иако је процењено да пакети за економско оснаживање нису довољни за пуну економску самосталност, свакако јесу од значаја за економско осамостаљивање избегличких породица које имају сопствене капацитете да започну самосталне делатности и предузетништво.

Образовање

Избеглицама је доступно основношколско, средњошколско и високо образовање у истом обиму као и домаћем становништву. Иако данас готово да нема лица која се школују, а која су у статусу избеглице с обзиром да је највећи број избеглица стекао држављанство, препознати су као друштвено осетљива група у законским и стратешким документима, а тиме су створени услови за примену низа мера подршке, на пример бесплатни уџбеници, затим смештај у ученичке или студентске домове под повољнијим условима што олакшава приступ школовању за мали број деце која још увек имају статус избеглице.¹¹

Здравствена заштита

Закон о здравственом осигурању¹² омогућава избеглицама стицање статуса осигураника. Уколико избеглица није осигуран по основу рада, предузетништва или другог основа личног осигурања, Министарство здравља обезбеђује осигурање на терет буџета. У случају прихода које прелазе прописима утврђен износ цензуса, избеглицама се уз плаћање доприноса омогућава укључивање у здравствено осигурање Републике Србије.

Бивше избеглице које су примљене у држављанство Републике Србије и које су регулисале пребивалиште у Републици Србији, права из здравственог осигурања остварују као осигураници земаља са којима је закључен међународни уговор о социјалном осигурању. Избеглице које су примљене у држављанство Републике Србије, а не желе да одјаве пребивалиште из Републике Хрватске (хрватски пензионери одјавом пребивалишта из Хрватске губе најнижу пензију и добијају само основну, губе и давања по основу преостале радне способности и заштитног додатка, права на обнову имовине и сл, јер је пребивалиште у Републици Хрватској услов за остваривање ових права), права из здравственог осигурања у Републици Србији могу да остваре као држављани Републике Србије

¹¹ Закон о ученичком и студентском стандарду, ("Сл. гласник РС", бр. 18/2010, 55/2013, 27/2018 - др. закон и 10/2019); Стратегија развоја образовања и васпитања у Републици Србији до 2030. године („Службени гласник РС”, број 63/21)

¹² „Службени гласник РС”, број 25/19

који примају пензију или инвалиднину искључиво од иностраног носioca осигурања док бораве или имају пребивалиште на територији Републике Србије.

Социјална заштита

Лица која су још увек у статусу избеглица у Републици Србији, могу остварити новчану и другу помоћ преко Комесаријата у складу са Законом о избеглицама. Стицањем држављанства и добијањем личних докумената лица која се налазе у стању социјалне потребе у потпуности остварују пун приступ правима и услугама из области социјалне заштите.

Када се ради о праву на додатак за помоћ и негу другог лица, у складу са Законом о социјалној заштити („Службени гласник РС”, бр. 24/11 и 117/22 –УС) (у даљем тексту: Закон), наведено право може да оствари лице које не може самостално да задовољи основне животне потребе и ако то право не може да оствари по другом правном основу. Законом је прописано да право на увећани додаток за помоћ и негу другог лица има лице које је корисник додатка за помоћ и негу другог лица за које је, на основу прописа о пензијском и инвалидском осигурању, утврђено да има телесно оштећење од 100% по једном основу или да има органски трајни поремећај неуролошког и психичког типа и лице које има више оштећења, с тим да ниво оштећења износи по 70% и више процената по најмање два основа.

Истим законом је прописано да лице које је по прописима о пензијском и инвалидском осигурању остварило право на новчану накнаду за помоћ и негу другог лица и испуњава услове за признавање права на увећани додаток за помоћ и негу другог лица, може да оствари право на увећани додаток за помоћ и негу другог лица у висини разлике између износа увећаног додатка за помоћ и негу другог лица утврђеног у складу са овим законом и износа новчане накнаде за помоћ и негу другог лица остварене по прописима о пензијском и инвалидском осигурању.

Закон прописује да се додаток за помоћ и негу другог лица и увећани додаток за помоћ и негу другог лица утврђује у номиналном месечном износу. Износ додатка за помоћ и негу другог лица усклађује се са индексом потрошачких цена у претходних шест месеци, на основу статистичких података, два пута годишње, 1. априла и 1. октобра. Номинални износ додатка за помоћ и негу другог лица, заокружен у динарима, утврђује министар надлежан за послове социјалне заштите.

Решавање стамбених питања

Република Србија континуирано од 1997. године обезбеђује средства за решавање стамбених потреба избеглица (буџет, донаторска средства, развојна помоћ). Унапређен је законодавни оквир првенствено доношењем Закона о изменама и допунама Закона о избеглицама¹³ 2010. године, а затим низа уредби, правилника, упутстава и процедура, који уређују испуњеност услова за добијање стамбеног решења и избор корисника. Овим путем је омогућено и избеглицама

¹³ „Службени гласник РС”, број 30/10”

које су се определиле за интеграцију (односно поднела захтев за пријем у држављанство) пружи помоћ у процесу интеграције, а као једно од најбитнијих је пружање стамбених решења. Системски се опредељују буџетска средства за ове намене, а у складу са потребама избеглица планирају се програми и имплементирају различити типови стамбених решења и то додељивањем станова (закуп/откуп), социјално становање у заштићеним условима (ССЗУ - овде треба нагласити да се ради о типу решења у оквиру кога се комбинује социјална заштита са стамбеним решењем), додела грађевинског материјала за завршетак започетог, а недовршеног објекта, додела монтажних кућа, додела сеоских домаћинстава. Приликом припреме Регионалног стамбеног програма (РСП) (2011-12) евидентирано је 16.780 избегличких породица у потреби (око 45.000 лица). Кроз овај програм збринута је до сада 7.495 породица. Поред РСП-а, до сада је средствима из буџета решено стамбено питање 6.069 породица, док је средствима донатора збринута 7.263 породица. Кроз различите програме стамбеног збрињавања од 1997. године је решено питање стамбених потреба за укупно 21.552 породица, односно преко 75.000 лица.

Важно је нагласити да законски основ када је реч о куповини или изградњи стамбених јединица, омогућава враћање најмање 20% средстава у буџет кроз закуп/откуп, поврат средстава се односи и на јединице локалне самоуправе (ЈЛС) које су учествовале у спровођењу РСП-а кроз изградњу стамбених јединица. Поменута средства ће се користити за обезбеђивање нових стамбених решења за избегла лица.

Преостале потребе

У периоду од усвајања претходне Стратегије 2015. године до данас, применом предвиђених мера допринело се успешној интеграцији и смањењу броја избеглица. Тако се питања у вези приступа и остваривања права из здравственог осигурања као и образовања могу сматрати решеним у смислу да је законским актима омогућен приступ, али обзиром на степен угрожености избегличке популације потребно наставити са афирмативним мерама.

У оквиру права из социјалне заштите потребно је размотрити начине за пружање подршке једном броју старијих избеглица из Републике Хрватске који нису део стажа остварили у Републици Србији да остваре право на новчану накнаду за помоћ и негу другог лица.

Највеће потребе остале су у областима побољшања економског положаја избеглица и решавање стамбеног питања.

Према подацима из друге половине 2022. године, о потребама избеглица за стамбеним решењем се у евиденцији Комесаријата налази 8.996 избегличких породица, односно 24.839 лица, који нису могли бити укључени у стамбено збрињавање у оквиру буџетских или у оквиру усредстава која су обезбеђена за реализацију Регионалног стамбеног програма.

Број избеглих лица у потреби и жељено трајно решење (2022. година)

Држава порекла	Број породица	Жељено решење				
		Стан закуп/откуп	ССЗУ	Монтажна кућа	Сеоско домаћинство	Грађевински материјал
Босна и Херцеговина	2494	1266	61	37	367	763
Република Хрватска	6482	2866	92	116	840	2568
Словенија	20	10			6	4
Укупно	8996	4142	153	153	1213	3335

Број избеглих лица у потреби и жељено трајно решење (2022. година)

Како би се ова потребна стамбена решења реализовала потребно је обезбедити око 29.000.000.000 динара.

Програми економског оснаживања које спроводи Комесаријат показали су се неопходним. У јуну месецу 2023. године, Комесаријат је преко јединица локалне самоуправе истраживао потребе за економским оснаживањем најугроженијих породица избеглица и интерно расељених лица док су у расељеништву. Том приликом 760 породица избеглице и 464 породице ИРЛ се изјаснило да жели помоћ у набавци робе и материјала за покретање, развој и унапређење доходовних активности у пољопривредној, занатској, услужној и другој области.

У наредном периоду би свакако требало наставити са програмима подршке за економско оснаживање избеглица, поготово оних који живе у руралним подручјима, као и размотрити иновативне методе којима би се пронашао начин за подршку социјалном предузетништву, односно укључивање избеглица као тешко запошљиве категорије лица у ову врсту програма.

3.3 Опис постојећег стања: ИРЛ

Од НАТО бомбардовања СРЈ и доласка КФОРА на територију Аутономне Покрајине Косово и Метохија, Република Србија збрињава ИРЛ са простора Аутономне Покрајине Косово и Метохија у складу са Водећим принципима интерног расељења Уједињених нација. Њихов број се и поред протекла толиког броја година није смањило. Услед немогућности међународне заједнице да спречи

прогон Срба и другог неалбанског становништва, иселјавање је настављено и након првог таласа непосредно након бомбардовања, те је број од 187.129 колико је било регистрованих 2000. године, наставио да расте до 210.284 ИРЛ 2010. године. Број ИРЛ у 2023. години је 194.171.

Према подацима из 2023. године, од укупног броја ИРЛ, једна трећина њих, око 65.000 лица или 15.667 породица се налази у стању потребе без решеног стамбеног питања и са приходима испод нивоа социјалне сигурности.

Начело родне равноправности и недискриминације је једно од темељних начела људских права. Ипак, родна неравноправност је још увек врло присутна у огромној већини видова друштвеног живота. Жене из друштвено осетљивих група и даље доживљавају вишеструке и међусобно повезане облике дискриминације, и имају ограничен приступ здравству, образовању, запошљавању, социјалној помоћи и заштити од родно заснованог насиља¹⁴.

Треба нагласити да жене у популацији избеглица и ИРЛ традиционално имају статус домаћице и остају код куће да брину о домаћинству, деци и породици, као и да породице у сеоским срединама приходе остварују бавећи се пољопривредом. Обе ове категорије воде се као незапослена лица.¹⁵

Узевши у обзир чињеницу да је до сада реализованим програмима подршке, у оквиру укупног броја подржаних носиоца домаћинства, проценат жена у избегличкој популацији износио 38 %, а у популацији ИРЛ износио је 32 %, потребно појачати активности у циљу оснаживања жена избеглица и ИРЛ за продуктиван живот у друштву у циљу борбе против сиромаштва и социјалне искључености целог домаћинства.

Старосна структура интерно расељених лица у потреби (2018. година)

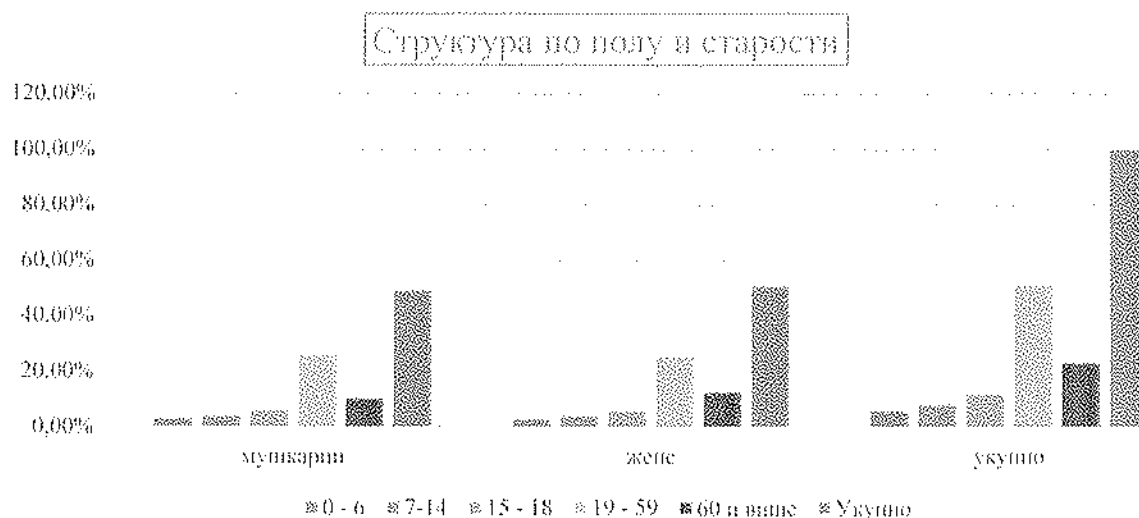
Старост	мушкарци	%	жене	%	укупно	%
0 – 6	1.998	2,92%	1.996	2,91%	3.994	5,83%
7 – 14	2.765	4,04%	2.814	4,11%	5.579	8,14%
15 – 18	4.192	6,12%	4.021	5,87%	8.213	11,99%
19 – 59	17.616	25,71%	17.311	25,27%	34.927	50,98%
60 и више	7.127	10,40%	8.674	12,66%	15.801	23,06%
Укупно	33.698	49,18%	34.816	50,82%	68.514	100,00%

Начело родне равноправности и недискриминације је једно од темељних начела људских права. Ипак, родна неравноправност је још увек врло присутна у огромној већини видова друштвеног живота. Жене из друштвено осетљивих група и даље доживљавају вишеструке и међусобно повезане облике дискриминације, и имају ограничен приступ здравству, образовању, запошљавању, социјалној помоћи и заштити од родно заснованог насиља.

¹⁴ <https://www.ombudsman.rs/index.php/rodna-ravnopravnost/214-2008-09-05-10-21-20>

¹⁵ https://kirs.gov.rs/media/uploads/Dokumenti-i-publikacije/Izvestaji/Stanje_i_potrebe_IRL_2018_SR.pdf

Старосна структура ИРЛ у потреби (2018. година)

ИРЛ Роми се налазе у веома тешком положају и према свим сазнањима, живе у знатно лошијим условима него већинско становништво, остала ИРЛ, па чак и у лошијим условима него домицилни Роми у Србији. Већина ИРЛ Рома живи у веома лошим стамбеним условима, у неквалитетним објектима којима недостаје много елемената инфраструктуре. Скоро сва ова домаћинства се налазе у ризику од сиромаштва, са ниским и нестабилним приходима.

Овоме треба додати још и да изузетно мали проценат расељених ромских домаћинстава може да рачуна на своју имовину на простору Аутономне Покрајине Косово и Метохија, а да једном броју оних који су у Републици Србији још увек недостају нека важна лична документа која су потребна за остваривање неких основних права која би могла да олакшају њихово стабилније укључивање у заједницу.

Обзиром на тежак положај ИРЛ Рома потребно је дефинисање мера које ће обухватити пружање одрживих решења за њихово успешније укључивање и активнију партиципацију, узимајући у обзир њихове специфичне потребе и препреке са којима се они суочавају. Ово се превасходно односи на становање у неформалним насељима и недостатак личних докумената.

ИРЛ према националној припадности (Регистрација лица расељених са АП Косова и Метохије 2001. године)

Старост	Пол	Националност								
		Укупно	Срби	Црногорци	Муслимани	Роми	Албанци	Египћани	Нису се изјаснили	Остали
Укупно	Свега	187.129	141.396	7.748	4.265	19.551	305	605	9.646	3.613
	Мушки	92.809	70.171	3.923	2.069	9.798	162	306	4.710	1.670
	Женски	94.320	71.225	3.825	2.196	9.753	143	299	4.936	1.943

3.3.1 Ситуација и потребе у месту расељења

У складу са Водећим принципима УН о интерном расељењу и чињеницом да су ИРЛ држављани Републике Србије који су услед безбедносне ситуације и

кршења људских права морали да напусте своја места пребивалишта, све права загарантована Уставом и законима Републике Србије су доступна и ИРЛ у месту привременог боравка.

Документација и статусна питања

Република Србија настоји да свим ИРЛ олакша приступ документима усвајањем релевантних прописа и подизањем капацитета органа надлежних за издавање докумената.

Проблеми са којима се суочавају ИРЛ у прибављању докумената односе се на: прибављање докумената из измештених евиденција са територије Аутономне Покрајине Косово и Метохија који се сада налазе на територији Републике Србије ван Аутономне Покрајине Косово и Метохија; прибављање докумената из евиденција које су остале у Аутономној Покрајини Косово и Метохија и њихово важење; уважавање чињенице боравишта за приступ одређеним правима.

Законом о матичним књигама послови вођења матичних књига и решавања у првостепеном управном поступку за подручје Аутономне Покрајине Косово и Метохија поверени су граду Нишу (за Град Приштину и општине: Подујево, Глоговац, Обилић, Липљан и Косово Поље), граду Крагујевцу (за општине: Пећ, Исток и Клина), граду Краљеву (за општине: Косовска Митровица, Србица, Зубин Поток, Вучитрн, Звечан и Лепосавић), граду Крушевцу (за општине: Призрен, Ораховац, Сува Река и Гора), граду Јагодини (за општине: Ђаковица и Дечани), граду Врању (за општине: Ђњилане, Витина, Косовска Каменица и Ново Брдо) и граду Лесковцу (за општине: Урошевац, Качаник, Штимље и Штрпце). Наведене послове извршава градска управа Законом о матичним књигама¹⁶ омогућава се упис чињенице рођења и смрти и после протекла рока за пријаву, односно накнадни упис чињенице рођења и смрти у матичне књиге, као и обнова уписа чињенице рођења, закључења брака и смрти које су биле уписане у уништене или нестале матичне књиге. Лица која подnose захтеве за обнову уписа у матичну књигу прилажу потребне јавне исправе (извод из матичне књиге рођених, извод из матичне књиге венчаних, извод из матичне књиге умрлих или друге исправе које доказују одређену чињеницу која се уписује у матичну књигу). У случају да лице које захтева обнову уписа није у могућности да приложи доказе да је било уписано у одређену матичну књигу, а орган управе не може те податке да прибави по службеној дужности према прописима који уређују област матичних књига, странка се упућује да право оствари у судском поступку.

Законом о ванпарничном поступку¹⁷ прописан је и поступак утврђивања времена и места рођења лица која нису уписана у матичне књиге, поступак је хитан и ослобођен плаћања такси. Тиме се допринело решавању проблема лица која нису уписана у матичну књигу рођених и немају документа. Закључком о надлежности ванпарничног суда у поступку уписа у матичну књигу рођених утврђеним на седници Грађанског одељења Врховног касационог суда одржаној 3. јула 2020. године, заузет је став ради усаглашавања праксе у овој области.

Споразум о разумевању, који су у априлу 2012. године потписали Министарство правде, Заштитник грађана и УНХЦР, је посебно допринео

¹⁶ „Службени гласник РС”, бр. 20/09, 145/14 и 47/18

¹⁷ „Службени гласник РС”, бр. 25/82 и 48/88 и „Службени гласник РС”, бр. 46/95 – други закон, 18/05 – други закон, 85/12, 45/13 – други закон, 55/14, 6/15 и 106/15 – други закон

решавању проблема у вези са прибављањем докумената. У односу на процену потреба ИРЛ из 2011. године, која је показала да личну карту или извод из матичне књиге рођених не поседује 8% ИРЛ, данас је ситуација знатно другачија, тако да је проблем правно невидљивих лица скоро у потпуности решен.

С обзиром на то да је ризику од апатридије највише изложена ромска популација активности које је Министарство државне управе и локалне самоуправе заједно са Заштитником грађана и УНХЦР-ом Представништвом у Србији од 2012. године, предузело на решавању случајева правне невидљивости, довеле су до тога да се данас случајеви да неко лице није уписано у матичну књигу рођених јављају као изузетак.

Према последњем истраживању УНХЦР-а из новембра 2020. године, процена је да 253 особе нису уписане у матичну књигу рођених. Како би се решили преостали случајеви континуирано се ради на јачању капацитета професионалаца који долазе у додир са лицима који су у ризику од апатридије. У претходне четири године обучено је око 600 службеника (350 службеника за период 2019-2021. и 242 службеника у 2022. и 2023. години) ради унапређења њихових компетенција и ефикасности поступања у случајевима рођења детета чија мајка нема лична документа.

Истовремено, кроз информативне кампање се подиже свест јавности, посебно припадника ромске популације на који начин и коме треба да се обрате да би остварили правно на упис у матичну књигу рођених, са посебним фокусом на упис њихове новорођене деце.

Такође, у фебруару 2022. године, закључењем трећег по реду Споразума о разумевању Република Србија се укључила у глобалну кампању „Ја припадам” (Ibelong) која има циљ да се до новембра 2024. године, у читавом свету искорени апатридија.

ИРЛ на иницијативу Комесаријата, од 2005. године, на основу одговарајућих исправа којима доказују свој статус имају могућност плаћања за 70% умањених републичких административних такси за прибављање извода из матичних књига, а Законом о републичким административним таксама¹⁸ предвиђени су услови када такса не мора да се плати (члан 19. Закона).

Иако је значајан напредак направљен када је у питању смањење броја лица која нису уписана у матичне књиге, велики број ИРЛ Рома је и даље у ризику од апатридије услед недостатка различитих личних докумената због немогућности пријаве адресе.

Законом о пребивалишту и боравишту грађана предвиђено је да се у случају непостојања правног основа за пријаву пребивалишта решењем надлежног органа утврђује пребивалиште на адреси сталног становања, ако су испуњени други прописани услови, затим на адреси родитеља, супружника, односно ванбрачног партнера или пак на адреси центра за социјални рад. Да би се пребивалиште пријавило на адреси центра за социјални рад било је неопходно да се донесе и Правилник о обрасцу пријаве пребивалишта на адреси установе, односно центра за социјални рад¹⁹, као и Инструкција о начину рада центара за социјални рад и установа социјалне заштите за смештај корисника у поступку пријаве пребивалишта грађана којом којим се уређује поступање приликом пријаве пребивалишта на адреси центра за социјални рад. Овим су се стекли услови за утврђивање пребивалишта на адреси центра за социјални рад, што има

¹⁸ „Службени гласник РС”, број 113/12

изузетан значај за ИРЛ из неформалних насеља (у највећем броју Рома) којима је по први пут омогућено да пријаве пребивалиште и прибаве личну карту. Међутим постоји потреба за даљу подршку у примени овог механизма како би ИРЛ Роми могли да исходују документа и приступе различитим програмима.

Република Србија преузела је обавезу уплате доприноса за запослене у друштвеним предузећима којима није уплаћиван обавезни допринос у периоду од 1991. до 2003. године. Основана је и посебна служба у оквиру Републичког фонда за пензијско и инвалидско осигурање која се бави питањима ИРЛ и уведен је поједностављен поступак доказивања релевантних чињеница.

Социјална заштита

ИРЛ као држављани Републике Србије имају право на све облике социјалне заштите у Републици Србији, у складу са законима и другим прописима.

Као држављани Републике Србије, они имају могућност да остваре различите облике социјалне помоћи које обезбеђује држава. Број лица која су остварила неки од видова социјалне помоћи говори о томе да је приступ потребним документима олакшан, као и да су потенцијални корисници информисани о помоћи за коју испуњавају услове, као и о начинима да је остваре. Приступ услугама социјалне заштите је веома важан за ову категорију становништва. Од укупног броја свих домаћинстава у потреби која примају приходе по основу социјалне угрожености 76,87% прима дечији додатак.

Преглед најчешће коришћених видова социјалне помоћи (2018)

Приходи у домаћинству	Број домаћинстава	%
НСН	1.281	20,83%
Родитељски додатак	142	2,31%
Дечији додатак	4.728	76,87%
Укупно	6.151	100,00%

Да би породице оствариле неки облик социјалне помоћи, оне треба да испуне законом предвиђене услове и прикупе низ неопходних докумената. Новим Законом о пребивалишту и боравишту грађана, као и повећаним обимом уписа новорођене деце у матичне књиге, олакшано је стицање личних докумената, а самим тим и приступ социјалној помоћи.

Промене у правном оквиру који регулише издавање личних докумената и боравка омогућиле су лакши приступ личним документима. Република Србија је донела измене и допуне Закона о ванпарничном поступку, који омогућава лицима под ризиком од апатридије да се по поједностављеним процедурама упишу у матичне књиге рођених и прибаве потребан извод.

Усвајањем Закона о бесплатној правној помоћи и увођењем система бесплатне правне помоћи обезбеђен је виши степен правне сигурности и олакшан приступ личним документима преко процедура прописаних Законом о ванпарничном поступку, које треба да елиминишу „правно невидљива лица” уписом у матичне књиге и обезбеђивањем личних докумената. Наведене услуге ће се и даље пружати поред наведеног и кроз пројекте бесплатне правне помоћи организација цивилног друштва.

Пристап услугама социјалне заштите је важан показатељ информисаности ИРЛ о могућностима које им се пружају, као и степена препознавања институција социјалне заштите као инстанце којој се могу обратити за помоћ.

ИРЛ укључена су у програме социјалног становања у заштићеним условима. У протеклом периоду Европска унија и други донатори су уз учешће локалних самоуправа које су обезбедиле земљиште и инфраструктуру, финансирани изградњу стамбених јединица за социјално становање у заштићеним условима, социјално угрожених породица ИРЛ и лица и породица из локалне популације.

Комесаријат на годишњем нивоу издваја средства за исплату једнократне новчане помоћи за задовољење посебних социјалних или здравствених потреба ИРЛ као и помоћ за набавку дрва и лекова у складу са расположивим средствима.

Преко Националне службе за запошљавање на основу Закључка Владе од 2003. године ИРЛ која су радила у друштвеним предузећима на простору Аутономне Покрајине Косово и Метохија исплаћује се привремена новчана накнада на основу које се уплаћују пензиони и здравствени доприноси. Ову накнаду остварује 4.352 лица.

Запошљавање и право на рад

Подаци с којима располаже Комесаријат указују да главни показатељ угрожености ИРЛ представља висока стопа незапослености. Скоро трећина ИРЛ нема никакво запошлење.

Како би се прикупили подаци специфични за ИРЛ, Комесаријат, Републички завод за статистику и УНХЦР су уз подршку Заједничке службе за профилисање интерно расељених лица из Женева (ЗСПИ), 2011. године утврдили методологију и спровели прво истраживање ради утврђивања потреба ИРЛ у земљи. Ово истраживање је последњи пут поновљено 2018. године. Резултати указују да су ИРЛ у знатно лошијем положају у односу на домицилну популацију. У укупној популацији ИРЛ у потреби, запослених лица било је мање од 20%, док је стопа запослености за укупно становништво у Републици Србији за 2018. годину износила 47,4% (за лица старија од 15 година).

Радни статус ИРЛ (2018)

Радни статус	%
Дете	5,83%
Ученик/студент	22,17%
Запослен	19,28%
Незапослен	32,10%
Пензионер	9,90%
Остало	10,72%
Укупно	100,00%

Радни статус ИРЛ (2018)

Слично истраживање, у циљу специфичних потреба ИРЛ Рома, спровео је УНХЦР непосредно у сарадњи са ЗСПИ 2014. године²⁰.

Међу популацијом ИРЛ Роми су најугроженија група у Републици Србији. Њихова домаћинства су изузетно сиромашна, односно имају ниске приходе. ИРЛ Рома карактерише висока стопа незапослености, а један од разлога за то је и већ поменути низак степен образовања. Они углавном обављају неформалне и повремене послове, а традиционално се баве прикупљањем секундарних сировина и занимањима које не преферира домицилно становништво, док се веома мали проценат бави другим занимањима.

Иако је положај на тржишту рада свих Рома веома лош, постоји разлика између ИРЛ и домицилних Рома у смислу да је положај ИРЛ Рома нешто лошији.

Стопа незапослености је нешто нижа од 80% у односу на укупан број оних који су у радно активном добу, док је стопа запослености нешто нижа од 10%. Овај мали број запослених ИРЛ Рома најчешће ради повремено или сезонски и то у неформалном статусу, тако да и у овом погледу ИРЛ Роми стоје лошије него домицилни.

Највећи број ромских домаћинстава прима дечији додатак и новчану социјалну помоћ.

Социјална угроженост ИРЛ Рома је изузетно висока, а близу 50% је и даље испод границе сиромаштва. Када узмемо у обзир ове приходе, просечну величину домаћинства од 7,1 чланова и број зависних чланова (деце предшколског и школског узраста, као и старих лица), долазимо до високог процента домаћинстава која не могу да задовоље основне егзистенцијалне потребе. То све доводи до немогућности инвестирања у побољшање стамбених услова, до неплаћања приспелих рачуна и обавеза, а самим тим и до лошијих услова живота.

Већина ИРЛ домаћинстава у потреби има привремене новчане надокнаде у висини од 8.500 динара, што је испод минималне зараде.

Како би подстакли економску одрживост ИРЛ породица, Комесаријат додељује пакете за доходне активности најугроженијим породицама које су заинтересоване за овај вид помоћи. У периоду 2018-2022. године додељено је 1.022 пакета у укупној вредности од 187.190.000 динара из буџетских средстава, уз учешће ЈЛС у висини од 18.192.000 динара.

²⁰ <https://www.unhcr.org/ts/wp-content/uploads/sites/40/2021/04/08-Procena-potreba-interno-raseljenih-Roma-u-Srbiji.pdf>

У оквиру ИПА 2014, од средстава ЕУ и уз суфинансирање Комесаријата додељено је 151 пакета за економско оснаживање просечне вредности по пакету од: 219.600,00 динара.

Национална служба за запошљавање има посебну базу о незапосленим лицима која су теже запошљива међу којима су укључена и ИРЛ, што је предуслов за планирање и праћење ефеката мера активне политике запошљавања. Свим избеглим и ИРЛ доступне су услуге миграционих сервисних центара у оквиру филијала Националне службе запошљавања у Београду, Новом Саду, Бору, Нишу, Краљеву, Крушевцу и Новом Пазару. Миграциони сервисни центри, поред осталих заинтересованих лица, континуирано информишу избегла и ИРЛ о конкретним програмима и могућностима запошљавања преко Националне службе за запошљавање, као и могућностима остваривања права код других институција.

У протеклом периоду је било спорадичних покушаја социјалног предузетништва и микрокредитирања али је у пракси само мали број појединаца реализовао запошљавање на основу ових мера. За наредни период остаје да се ови модалитети развију и примере добре праксе која може да омогући самозапошљавање.

Стамбене потребе ИРЛ

Према подацима из 2023. године, 15.667 породица, односно око 65.000 ИРЛ нема решено стамбено питање, нити остварује приходе из којих би то питање могли да реше.

Највећи број ИРЛ у потреби живи код рођака и пријатеља и у изнајмљеном стану (заједно чине скоро 85%). Сопствени смештај у којем тренутно борави има близу 10% ове популације.

Када је реч о условима становања и имовини ИРЛ у потреби, 9,66% породица су власници објеката, а скоро половина свих живи као подстанари или код рођака и пријатеља. Као подстанари или код рођака и пријатеља живи 5.500 породица које имају имовину безусловну за становање и које би проблем смештаја решиле добијањем пакета грађевинског материјала. ИРЛ у потреби данас као помоћ се најчешће одлучују за грађевинске пакете (49,79% породица), сеоска домаћинства (19,54%), станове у закупу (19,46%) и социјално становање у заштићеним условима (10,57%), док смештају у установе социјалне заштите предност даје мање од 1% породица.

Од укупног броја домаћинства која у власништву имају стамбени објекат безуслован за живот, 68% потражује грађевински материјал за завршетак градње започетог објекта или за адаптацију објекта у власништву који није услован за становање. У простору који није намењен за становање живи 5,11% од укупног броја домаћинства. Без купатила је 9,8% домаћинства.

Већина ове популације у радно активном добу, односно од 19 до 59 година старости. Скоро трећина ИРЛ је без икаквог запослења. Најчешћи извор прихода је плата (22,50%), затим следе пензија и тзв. „косовски додатак” (11,55% односно 11,35%). Преко 73% домаћинства има укупна месечна примања мања од минималне зараде у Републици Србији.

Решавање стамбених потреба једно је од најзначајнијих питања за побољшање животних услова ИРЛ. Поред средстава из буџета Републике Србије, буџета јединица локалне самоуправе и Фонда за пружање помоћи избеглим, прогнаним и расељеним лицима Аутономне Покрајине Војводине који је основан

2006. године, са циљем пружања помоћи лицима смештеним у колективним центрима и оних који су у подстанарском односу, а имају боравиште на територији Аутономне Покрајине Војводине, средства за наведене пројекте обезбеђују се и из инструмената предприступне помоћи Европске уније и од стране донатора. Посебан изазов је решавање стамбених потребе ИРЛ Рома који живе у неформалним насељима.

У периоду од 2018 - 2020. године, у оквиру ИПА 2014 реализован је пројекат Побољшање животних услова ИРЛ и повратника по Споразуму о реадмисији у Републици Србији и подршка одрживом повратку на Косово и Метохију који је финансирала ЕУ, а спровели су је корисници грант шеме на територији 21 јединице локалне самоуправе.

Вредност пројекта који је спроведен у Централној Србији је 3.378.136,61 ЕУР. На име суфинансирања пројекта Комесаријат је обезбедио још 23.941.280,00 динара. Укупно је обезбеђено 236 стамбених решења за ИРЛ и РАЕ.

ИПА 14 - стамбени програм и контрибуција Комесаријата - додељена стамбена решења

Тип стамбеног решења	Број додељених решења
Грађевински материјал	184
Монтажне куће	15
Сеоске куће	37
Укупно	236

И поред предузетих мера, у једином преосталом колективном центру у централној Србији и даље живи 69 ИРЛ, а на територији Аутономне Покрајине Косова и Метохија 99 ИРЛ и 18 избеглица у 4 колективна центра.

Пројекти за решавање стамбених потреба ИРЛ обухватају доделу помоћи ИРЛ док су у расељеништву за куповину сеоске куће са окућницом, помоћ у грађевинском материјалу за завршетак започетих и адаптацију безусловних кућа односно додељивање монтажних кућа, социјално становање и социјално становање у заштићеним условима.

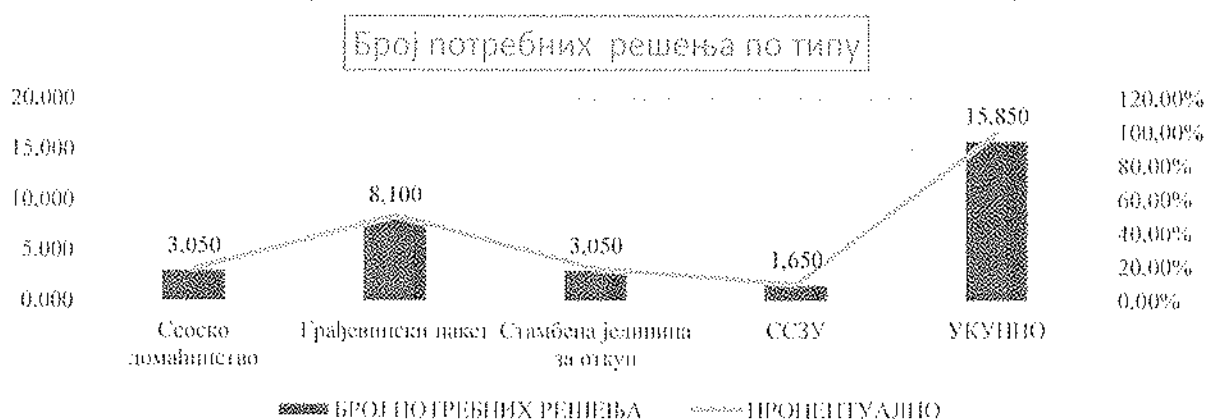
Преглед до сада обезбеђених стамбених решења за ИРЛ из Буџета Републике Србије (закључно са 2022.)

Тип решења	КИРС
Грађевински материјал	4.036
Сеоске куће	1.172
Укупно	5.208

Пожељно трајно решење (2022)

Тип решења	Број потребних решења	%
Сеоско домаћинство	3,050	19,24%
Грађевински пакет	8,100	51,10%
Стамбена јединица за откуп	3,050	19,24%
ССЗУ	1,650	10,42%
Укупно	15,850	100%

Пожељно трајно решење (2022)

Монтажне куће као облик трајног стамбеног решења у Регионалном стамбеном програму за решавање стамбених потреба најугроженијих избегличких породица из Републике Хрватске и Босне и Херцеговине показале се као најскупља варијанта за саме кориснике због тога што је потребно да поседују плац намењен индивидуалној стамбеној изградњи са неопходним дозволама, комплетно инфраструктурно опремљен, што изискује висока финансијска средства по самог корисника.

Република Србија ће наставити да ради на реализацији активности у циљу стамбеног збрињавања више од 15.500 ИРЛ породица у потреби.

Сваке године Влада Републике Србије доноси Уредбу о утврђивању Програма подстицаја за спровођење мера и активности неопходних за достизање утврђених циљева из области управљања миграцијама у јединицама локалне самоуправе. Подстицаји се, између осталог, обезбеђују за побољшање услова живота ИРЛ док су у расељеништву, која бораве у неадекватном приватном смештају, у колективним центрима, као и у неформалним колективним центрима и то кроз:

- доделу помоћи у грађевинском материјалу и опреми за побољшање услова становања намењене за завршетак или адаптацију стамбеног објекта,
- куповину сеоске куће са окућницом или одговарајуће непокретности и помоћи у грађевинском и другом материјалу и опреми за поправку или адаптацију предметне сеоске куће са окућницом односно одговарајуће непокретности, доделу помоћи у грађевинском и другом материјалу и опреми (мали грант) за поправку или адаптацију сеоске куће са окућницом за породична домаћинства која су била корисници програма куповине куће са окућницом без малог гранта из средстава буџета Републике Србије и Аутономне Покрајине Војводине.

3.3.2 Повратак на територију Аутономне Покрајине Косово и Метохија

Повратак неалбанског становништва на територију Аутономне Покрајине Косово и Метохија је један од најнеуспешнијих у историји због сталног безбедносног притиска на повратнике, кршења основних права и економске неодрживости повратка. Имајући у виду да упркос присуству међународне

заједнице у Аутономној Покрајини Косова и Метохија не постоје адекватни безбедносни услови, нити је осигуран приступ правима, у протеклих двадесет година према подацима канцеларије УНХЦР-а из Приштине из јуна 2023. године из Републике Србије без Косова и Метохије вратило се свега 16.119, лица и то: 10.701 Срба, 1.557 Рома и 1.203 Горанаца.

Укупан број Срба повратника укључујући повратак и из Црне Горе и трећих земаља је 12.749, од чега је једна трећина остварила одржив повратак. Кад се овај податак посматра у односу на укупну расељену популацију која је била преко 220.000, произилази да је свега 1,9% лица остварило одржив повратак.

Број захтева за повратак је у сталном паду. Већина ИРЛ нема приступ својој имовини, стамбеним и пословним објектима и пољопривредном земљишту. Због тога су они у знатно неповољнијем положају у односу на избеглице из Босне и Херцеговине и Републике Хрватске, који су у највећем броју вратиле у посед своју имовину и тиме стекли могућности да самостално реше своје егзистенцијалне потребе.

Канцеларија за Косово и Метохију у оквиру својих програмских активности обухвата и реализацију пројеката који се односе на реконструкцију објеката за колективни смештај повратника, изградњу и реконструкцију кућа за повратнике и социјално угрожене и изградњу стамбених јединица за ИРЛ расељена унутар територије Аутономне Покрајине Косово и Метохија.

У 2022. години одобрено је финансирање у износу од 867.355.954,30 динара за изградњу 19 стамбених зграда са укупно 232 стана у општинама Косовска Митровица, Зубин Поток, Лелосавић и Звечан.

Један од приоритета је изградња повратничког насеља „Сунчана долина“, као новог концепта за повратак и одрживи опстанак ИРЛ. У ту сврху од 2015. до 2018. године извршене су пројектно - планске активности, откуп земљишта, расвета и видео надзор, постављене су 2 трафо станице и извршено је прикључивање на грађевинску водоводну и електро мрежу. Обављена је нивелација терена и каналисање атмосферских вода, изведени су радови изградње путне инфраструктуре и груби грађевински радови јавних објеката. Закључно са 2022. годином, у „Сунчаној долини“ је у 4 фазе изграђено укупно 118 стамбених објеката са 298 стамбених јединица и пратећих јавних објеката: обданишта, тржнице и дома заједнице. У току су радови на завршетку спољног уређење јавних површина и завршни радови на изградњи верског објекта Цркве Светог Стефана Дечанског.

За реализацију пројекта повратничког насеља „Сунчана долина“ у периоду од 2018-2022. године, утрошена су средства у износу од 3.064.100.901,92 динара. Средства су реализована сагласно Закључцима Владе Републике Србије и Споразуму о изградњи насеља „Сунчана долина“ 261 бр. 351-01-05/15 од 12. августа 2015. године, закљученог између Епархије Рашко - Призренске, Канцеларије за Косово и Метохију и општине Звечан.

Да би се омогућио квалитетнији живот и створили услови за опстанак и останака на територији Аутономне Покрајине Косово и Метохија, у 2022. години на име развоја пољопривреде опредељено је 527.329.826,85 динара и то за: помоћ у реализацији пролећне и јесење сетве, подршку 106 корисника са подручја 18 општина у Аутономној Покрајини Косово и Метохија који се баве прерађивачким делатностима у области прехранбене индустрије, набавку јединица ситне и крупне пољопривредне механизације, опреме за наводњавање и пластеника, повећању сточног фонда, као и за потребе реализације пројекта едукације пољопривредних произвођача. У оквиру тога, за око 2.600 хектара обрадивог

земљишта на територији Аутономне Покрајине Косово и Метохија које обрађује око 1.100 повратничких домаћинстава у Клини, Истоку, Пећи, Вучитрну, Призрену, Новом Брду, Урошевцу, Србици и Ораховцу издвојено је 99.483.818,60 динара за набавку и дистрибуцију сетвеног репроматеријала, за јесење и пролећне сетве.

Укупна средства која су утрошена у 2022. години за развој привреде и предузетништва износе 327.421.777,00 динара којима је подржан 21 корисник, чиме су створени услови за регистрацију 13 нових привредних субјеката, односно упошљавање 69 лица.

Канцеларија у оквиру својих редовних годишњих активности исплаћује месечну новчану помоћ породицама које су се организовано или спонтано вратиле на територију Аутономне Покрајине Косово и Метохија после 9. јуна 1999. године, уколико укупна редовна месечна примања по члану породице износе мање од 50% минималне зараде без нападајућих пореза и доприноса у Републици Србији важеће на дан подношења захтева, уколико сви чланови породице имају пребивалиште или боравиште на територији Аутономне Покрајине Косово и Метохија и ако испуњавају и друге критеријуме предвиђене Програмом. У ове сврхе у 2022. години исплаћено је 27.852.745,30 динара за 301 породицу са 734 члана.

Уз наведено, у 2022. години, Канцеларија је са 5.602.109,10 динара финансирала Удружења и логистички подржала 34 организоване посете територији Аутономне Покрајине Косово и Метохија, поводом задушница и верских празника приликом којих су дељени пакети хране и хигијене, пакетићи за децу, опрема за школе, књиге, бела техника, намештај и пластеници.

Такође, пројектом из националног програма ИПА 2014 - Обезбеђивање унапређења услова живота ИРЛ и повратника из процеса реадмисије у Републици Србији и подршка одрживом повратку, који се завршио 2020. године, додељено је 96 пакета намештаја и беле технике повратничким породицама на територији Аутономне Покрајине Косово и Метохија, као и 294 гранта за покретање или унапређење пословних активности у вредности од неколико хиљада евра. Поред тога, значајан допринос економској самоодрживости ИРЛ опредељених за повратак дат је кроз обезбеђивање 162 вишемесечна тренинга за квалификацију или преквалификацију и 340 кратких пословних обука. Канцеларија за Косово и Метохију је суфинансирала пројекат са укупно 175.000,00 евра. У те сврхе додељена су бесповратна новчана средства путем поклон платних картица са износом од по 60.000,00 динара, као вид подршке разноврсним потребама повратника на територију Аутономне Покрајине Косово и Метохија у периоду реинтеграције. Додељено је 282 гранта за укупно 262 повратника, од којих је 20 апликаната са четворо и више малолетне деце, болесним дететом, дететом са инвалидитетом или посебним потребама, добило дупли грант.

Имовина

Проблеми са повратом имовинских права ИРЛ на простору Аутономне Покрајине Косово и Метохија и даље постоје, иако је од сукоба прошло 25 година. Директорат за имовинско стамбена питања (ХПД), Косовска агенција за имовину (КИА), као и Косовска агенција за упоређивање и верификацију имовине (КАУВИ) нису на ефикасан и праведан начин одговорили на задатак решавања имовинских питања ИРЛ односно поврат у посед њихове узурпиране непокретне имовине.

Код ХПД-а који је деловао у периоду 2000-2006. године проблем је представљао непотпун мандат и претпоставка да је главни узрок имовинских проблема на простору Аутономне Покрајине Косова и Метохија наводна дискриминаторна легислатива до 1999. године. ХПД је имао мандат за доношење одлука у поврату у посед стамбене имовине, а није био надлежан за пословне просторе и пољопривредно земљиште. Тако се дешавало да ИРЛ након позитивне одлуке ХПД-а добију формалну могућност да врате у посед стамбени део куће, а пословне просторије у истој кући не. Или, право да се врате у кућу, а не и право да обрађују земљиште од којег су живели пре расељења. У 34 или 36 % случајева односно 10.041 бројчано стамбену имовину није било могуће вратити јер је иста била у потпуности уништена (куће) или оштећена толико да није била могућа за становање (станови) што је само констатовано у решењу ХПД. Уз чињеницу да им није гарантована безбедност, одлуке ХПД-а се у суштини биле „мртво слово на папиру”. Захтев ХПД-у се могао поднети због три ствари:

- Захтеви „А” категорије (дискриминација): захтеви које поднесу физичка лица која су изгубила власништво, посед или право коришћења после 23. априла 1989. године, на основу закона за које је утврђено да су дискриминаторни или у смислу њихове примене или садржаја.
- Захтеви „Б” категорије (неформални промет): захтеви које поднесу физичка лица, која су после 23. марта 1989. године извршила неформални промет стамбене непокретне имовине на основу слободне воље страна.
- Захтеви „Ц” категорије (бесправно поседовање): захтеви које поднесу физичка лица која су имала право својине, поседа или коришћења пре 24. марта 1999. године, а која су због бесправног поседовања њихове имовине престала да уживају иста права.

Иако је судећи по редоследу врста захтева, предност дата, као што је наведено исправљању наводне дискриминације, огромна већина, око 93% захтева је била из „Ц” категорије, дакле од стране ИРЛ која су изгубила посед своје имовине због сукоба. Треба нагласити и бројне правне недостатке у процедурама и пракси ХПД-а, као што је на пример чињеница да у захтевима где су постојале две супротстављене стране, докази супротне стране нису достављани другој страни. Такође и потпуно правно нелогичне одлуке у једном броју захтева, да се одбије захтев једне стране, а потврди право другој страни, с тим што ће одбијена страна бити упућена на суд у неодређеном року, уз доношење мере забране располагања победничкој страни до окончања судског спора. Одлуке о одузимању станова ИРЛ уз одредбу о праву на нејасну компензацију такође говори довољно о квалитету рада ХПД-а. Чак и тако нејасан систем обештећења никада није заиста заживео.

Седам година након оснивања ХПД је замењен Косовском агенцијом за имовину (2006). Та агенција је имала мандат да одлучује о имовинским захтевима на непокретној имовини која је укључивала поред стамбене и пољопривредну и пословну имовину. Иако су у раду ове агенције исправљени неки озбиљни процесни недостаци у односу на ХПД, ни она није оправдала сврху постојања. Више од 5.000 захтева је одбачено јер КПА није сматрала да има надлежност за одлучивање, углавном због разлога да спор над имовином наводно није резултат сукоба на простору Аутономне Покрајине Косова и Метохија већ неких других околности. Дакле, у превише спорних случајева је избегнута одлука у меритуму, а последица је била да ИРЛ остаје без потврде власништва и права на посед, односно да узурпатори задржавају право на имовину и посед до неизвесне одлуке

суда ако би ИРЛ уопште били у стању да покрену и воде спор пред косовским судовима.

Поред тога, извршење одлука и када су оне гласиле у корист ИРЛ је било врло тешко, а у неким случајевима је КПА избегавала да извршење уопште спроведе. Тако, иако је у самом мандату имала и обавезу извршења одлука рушењем бесправно изграђених објеката КПА за време свог постојања није обавила ни једно такво извршење. Поново су штету претрпела ИРЛ на чијим се земљишним парцелама бесправно градило. Када се ради о управи над имовином и могућности њеног издавања у закуп у корист власника ИРЛ, иако замишљен са добрим намерама овај систем у пракси није дао одговарајуће резултате. Само нешто маје од 10% имовинских јединица за које је одлуке донела КПА је ушло у систем давања имовине у закуп. Треба нагласити је и за вели број тих имовина закупнина плаћана врло нередовно или никако. Осим тога, управљање над имовином које је вршила КПА је било управљање без одговорности, односно КПА није одговарала ни за какву штету која за време њене управе буде причињена имовини. КПА је у неколико случајева избегла да изврши чак и одлуке Уставног суда Косова које су је обавезивале на предузимање наложених мера. У већини случајева КПА је своје неделовање покушавала оправдати недостатком финансијских средстава.

Трећа агенција КАУВИ, има задатак да прима, упоређује и реши неслагања између периода пре јуна 1999. године и нових катастарских књига на територији Аутономне Покрајине Косово и Метохија, а у односу на приватну имовину, приватну комерцијалну имовину и имовину верских заједница, тамо где се два скупа катастарских података, пре 1999. и после 2003. године, међусобно разликују. Законом је предвиђено извршно овлашћење КАУВИ да спроводи одлуке ХПД-а, КПА и њених комисија, пресуда Апелационог већа Врховног суда за питања у вези са КПА, укључујући и управљање имовином на захтев успешних подносилаца захтева, спровођење програма добровољног издавања имовине у закуп под његовом управом, рушења бесправно изграђених објеката на имовини ИРЛ и деложације бесправних корисника. Управа КАУВИ над имовином је формално престала у мају 2018. године. Усвајањем Нацрта закона о изменама и допунама Закона о КАУВИ, управа над имовином треба да се настави. Текст закона је усвојен у скупштини ПИС 23. децембра 2022. године, а на снагу је ступио 26. јануара 2023. године.

У последњем извештају који су објавили за 2018. годину, наводи се да је укупан број скенираних катастарских докумената за које се очекује да буду враћени из Републике Србије износи преко 4 милиона. Према Брислеском споразуму, ови ће документи бити примљени преко Специјалног представника Европске Уније, али тај процес још увек није почео јер ова Агенција и њене надлежности представљају кршење Споразума Београда и Приштине о катастру од септембра 2011. године, којим је прописано да ће се утврђивањем празнина у оригиналној катастарској документацији из периода 1999. године, бавити Техничка агенција коју ће одабрати ЕУ након консултација са Београдом и Приштином, а коју ће надгледати Трипартитна имплементацијска група коју чине катастарски стручњаци обе стране и којом председава ЕУ. Спорним законом је одређено да се задацима Техничке агенције која ради под надзором свих страна учесница споразума, односно Трипартитне групе бави Агенција која је део ПИС и у којој ће уместо стручњака обе стране радити само припадници ПИС. Надзор свих страна учесница споразума предвиђен је између осталог, због постојања бројних случајева у којима је путем фалсификованих личних докумената,

пуномоћја и купопродајних уговора, имовина ИРЛ преварном трансакцијом уписивана у косовском катастру на другог власника, о чему сведоче извештаји ОЕБС-а, ЕУЛЕКС-а и УНМИК-а и стотине судских спорова пред судовима ПИС. Ово се махом дешавало у општинама Клина, Ораховац, Пећ и Исток у којима је остала оригинална катастарска документација и није пренета 1999. у Крушевац.

Измене и допуне Закона о Косовској агенцији за упоређивање и верификацију имовине од јануара 2023. године у надлежност КАУВИ уводи управни поступак конвалидирања спорних уговора о купопродаји непокретности чиме се омогућава легализација преноса непокретности које су настале на основу фалсификованих купопродајних уговора и лажних пуномоћја, чиме је имовина ИРЛ додатно угрожена.

Уз то, члан 11А Закона о измени и допуни закона о КАУВИ одређује рок од 3 године од његовог ступања на снагу за право признавања неформалних имовинских права, а о поднешеним захтевима Секретаријат обавештава све странке које имају интерес на предметну имовину путем јавног саопштења, електронске платформе, Службеног листа ПИС и писаних и електронских медија. Лица која имају правни интерес на имовину која је предмет захтева имају рок од 30 дана од саопштења Секретаријата да обавесте о намери да учествују у поступку, у супротном ће се сматрати да су се одрекле права да учествују у поступку. На овај начин отвара се могућност да ИРЛ не буду обавештена и не изразе намеру да учествују у поступку у коме је поднет захтев признавања неформалних имовинских права над њиховом имовином.

У извештају о активностима КАУВИ акценат је искључиво на враћању „узурпираних“ имовине Албанаца у општинама са српском већином на Северу Аутономне Покрајине Косово и Метохија при чему под „узурпираним албанском имовином“ сматрају некадашње друштвене станове које су албански радници у тим предузећима изгубили услед сопственог кршења стамбених и радних прописа деведесетих година прошлог века и који су касније добијени и легално откупљени од српских радника у складу са тада важећим прописима. Враћање узурпираних српске и неалбанске имовине јужно од Ибра за КАУВИ не представља циљ.

Оваквој ситуацији треба додати и чињеницу да јавни приступ електронском катастру ПИС не омогућава увид у податке о власницима над имовином што би у великој мери олакшало информисаност ИРЛ о статусу њихове имовине и потребе за даљим правним акцијама. Приступ имовинским правима у месту порекла ИРЛ додатно је отежан не признавањем докумената оверених код нотара из Републике Србије, већ искључиво нотара на Косову и Метохији.

Пројекат бесплатне правне помоћи финансиран од стране Европске уније кроз националне ИПА програме још од 2008. године пружа подршку ИРЛ, избеглицама и повратницима по споразумима о реадмисији. Према извештају пројекта из јуна 2023. године, у бази пројекта налази се укупно 10.304 предмета за 6.524 клијента, од којих је 5.088 решено. Само од 2019. године, обрађено је 2.682 нових предмета, од којих је 1.604 је затворено. Прибављен је 321 документ за ИРЛ на простору Аутономне Покрајине Косова и Метохије, надлежним институцијама је достављено 3.742 писмена поднеска, а адвокати пројекта су заступали ИРЛ пред 1.549 судских рочишта на територији Аутономне Покрајине Косова и Метохије.

Дакле, ИРЛ и даље имају велику потребу за помоћ у остварењу њихових имовинских права на територији Аутономне Покрајине Косова и Метохије. У

случајевима када нико није покушавао да отме њихову имовину, њихова права су формално потврђена, али због целокупне ситуације на територији Аутономне Покрајине Косова и Метохије, они фактички не могу да располажу том имовином у пуном капацитету. Тамо где је њихово право на имовину на било који начин оспорено, они су препуштени неефикасним механизмима заштите установљеним од међународне заједнице или под њеним притиском, или су препуштени пристрасном косовском правосуђу.

Можемо слободно закључити да су се сви досадашњи механизми за масовни повратак узурпиране имовине формирано од стране међународне администрације на Косову и Метохији УНМИК како ХПД тако и КАИ и КАУВИ показали неефикасни у погледу стварног повратка непокретне имовине што је у великој мери утицало и на процес повратка ИРЛ.

За разлику од искуства са реституцијом имовине у Босни и Херцеговини где је захваљујући ефикасним механизмима (Комисија за имовинске захтеве расељених и избеглих лица CRPC) који су зависили од сталног притиска и надзора међународних мисија и пуне кооперативности локалних власти остварен повратак имовине у више од **300.000 случајева** чиме је враћено 95 % узурпиране имовине, на територији Аутономне Покрајине Косова и Метохије је изостао како адекватан притисак међународне мисије тако и комплетно политичка воља за повратком узурпиране имовине правим власницима.

Приватизација

ИРЛ на простору Аутономне Покрајине Косова и Метохије онемогућена су да остварују права по основу рада или поседовања акција или деоница у привредним субјектима на простору Аутономне Покрајине Косова и Метохије у којима су радили до расељења. Наведени привредни субјекти предмет су незаконите приватизације коју спроводи такозвана Косовска агенција за приватизацију (КАП). Према подацима Самосталног синдиката Србије око 80.000. ИРЛ протерани су и са својих радних места у привредним субјектима на простору Аутономне Покрајине Косова и Метохије. Права по основу рада у привредним субјектима над којима КАП спроводи незакониту приватизацију аутоматски остварују само албански радници док ИРЛ морају да воде судске поступке за остваривање права. Право на приоритетно учешће у добити продајом предузећа од стране КАП уведено је прописом из 2003. године.²¹

Право на приоритетно учешће у добити продајом предузећа уведено прописом из 2003. године.²² Овај пропис одређује да право на поделу 20% од цене која се постигне за неко предузеће, имају лица која се у моменту продаје налазе на списку запослених тог предузећа и најмање три године су се налазила на платном списку предузећа. Према наведеном пропису: „сматра се да запослени има право на исплату ако је такав запослени регистрован као запослено лице у време приватизације и ако је установљено да је био на платном списку предузећа најмање три године”. Ова одредба даје право ИРЛ да у жалбеном поступку доказују своје право да се нађу на листи запослених који имају право на део прихода од приватизације на приоритетној основи. О овом праву посредно говори и одредба о обавези Косовске Агенције за Приватизацију да списак запослених са обавештењем о праву на жалбу поред главних публикација на албанском језику

²¹ Уредба 2003/13 „О промени права коришћења земљишта у друштвеној својини“

²² Уредба 2003/13 „О промени права коришћења земљишта у друштвеној својини“

мора бити објављен и у главним публикацијама на српском језику. У досадашњем периоду осим дневних новина на албанском језику листе радника су објављиване, зависно од периода и у дневним листовима на српском језику.²³

Нажалост, иако су одредбе Уредбе 2003/13 „О промени права коришћења земљишта у друштвеној својини” давале право ИРЛ да се нађу на листама радника који имају право деобе добити од продаје предузећа, поступак остварења тог права је био прилично компликован и дуготрајан. У највећем броју до сада објављених листа радника проценат ИРЛ на листама је занемарљив. У преовлађујућем броју тих листа нема ни једног имена ИРЛ, или она чини једноцифрен проценат од укупног броја имена.

У оваквим ситуацијама је од велике помоћи поменути ИПА пројекат бесплатне правне помоћи који је почевши управо од ситуације са 1 објављеним ИРЛ на списку радника који остварују право на удео од 20% профита од приватизације ДП „Амортизери Приштина” 2019. године, успео да обезбеди исплату за 247 ИРЛ, бивших радника овог предузећа.

У погледу пружања правне помоћи у приватизацији и поред застоја који траје више од неколико година, може очекивати велику потреба за пружањем правне помоћи ИРЛ када на ред дође приватизација великих привредних система на простору Аутономне Покрајине Косова и Метохије као што су КЕК, Тренча и сл.

Документа са Косова и Метохије

Што се тиче статусних права у месту порекла напомињемо да је Административним упутством из 2017. године, министра унутрашњих послова ПИС, олакшан приступ идентификационим документима (изводу из матичне књиге рођених/венчаних/умрлих, „косовском држављанству”, као и личној карти) које издају ПИС. Иако „Косовске” документе могу прибавити и лица која су у одређеном периоду и пре 1. јануара 1998. године имали пребивалиште на територији Аутономне Покрајине Косова и Метохије 5 година, чак и уколико је боравак на територији Аутономне Покрајине Косова и Метохије био краћи од 5 година, због тога што је лице било принуђено да напусти територију Аутономне Покрајине Косова и Метохије. Административно упутство не прецизира који су критеријуми за утврђивање, да ли је лице било ПРИНУЂЕНО да напусти територију Аутономне Покрајине Косово и Метохија, што даје одређено дискреционо право службенику да врши процену ове чињенице и практично ствара на подносиоца терет доказивања да је био принуђен да напусти територију Аутономне Покрајине Косово и Метохија.

Кривични прогони ИРЛ

Интензивирајући је кривични прогон и хапшења ИРЛ за наводне злочине над Албанцима из периода оружаних сукоба 1998. - 1999. године, који се воде из политичких разлога и са све тежим последицама посебно након доласка Владе Самоопредељења на чело ПИС.

²³ „Данас”, „Куир” и „Блиц” који излазе у Београду, као и у подгоричком листу „Вијести”

Наведени кривични поступци воде се или су се водили у циљу опструкције повратка ИРЛ и застрашивања истих од предузимања било каквих активности за повраћај своје имовине коју су узурпирали албански екстремисти.

Кривичним прогонима су изложени повратници или ИРЛ која се интересују за повратак, обнову својих порушених кућа или су покренула судске и друге поступке за повраћај узурпираних непокретности. Посебно су на удару ИРЛ и повратници из метохијских општина Пећ, Исток и Клина.

Посебно је тешка ситуација након што су јуна 2018. године у правосудју ПИС престале са радом судије Еулекс мисије у кривичним поступцима за ратне злочине које сада воде само локалне албанске судије које редовно ухапшеним Србима одређују притвор и које ухапшене осуђују само на најтеже затворске казне.

Преостале потребе

У погледу остваривања права ИРЛ, која се односе на повратак, права на непокретну имовину, права из приватизације, као и прибављање документа и даље постоји потреба за интезивним ангажовањем институција Републике Србије кроз сопствене активности или кроз пружање помоћи организацијама које кроз своје делатности помажу ИРЛ. Потребно је као и раније, у оквиру свих активности у међународним организацијама као и у оквиру преговора са Европском унијом и дијалога са Приштином посредством ЕУ у Бриселу, предлагати успостављање адекватних и правичних механизма за остваривању права ИРЛ по основу учешћа у приватизацији као и власничког статуса предузећа са простора Аутономне Покрајине Косова и Метохије. Такође треба инсистирати на поштовању међународног правног оквира за заштиту права ИРЛ и спречавању додатног погоршања приступа правди ИРЛ у месту порекла применом мера „реципроцитета” од стране ПИС, којима се већ угроженој и осетљивој групи практично онемогућава остваривање својих имовинских и других права. Поред тога и даље је потребно подржати програме бесплатне правне помоћи ИРЛ у поступцима остваривања права из приватизације на територији Аутономне Покрајине Косова и Метохије. У оквиру ИПА III, националног програма за 2022. годину, планиран је наредни пројекат бесплатне правне помоћи за ИРЛ и повратнике по споразумима реадмисији који треба да се настави на постојећи и отпочне са радом у јануару 2024. године, као и грант шема кроз коју ће се пружити подршка ИРЛ која се определиле за повратак.

У погледу решавања стамбених потреба ИРЛ у стању потребе неопходно је и у наредном периоду предузимати кораке за решавање овог питања.

Средства за решавање стамбених потреба ИРЛ се у буџету Републике Србије издвајају од 2013. године, након усвајања Закона о управљању миграцијама. До 2020. године, на годишњем нивоу су обезбеђивана средства у износу од око 300 милиона динара, што је било довољно за решење стамбених потреба 250 до 300 породица у току једне године. Током 2020. и 2021. године, ова средства су смањена на 200 милиона динара годишње, односно на износ довољан за решавање стамбених потреба за 170 до 200 породица ИРЛ. Та решења су се односила искључиво на помоћ у грађевинском материјалу за завршетак градње започетих кућа и за куповину сеоских домаћинстава. Закључак који се намеће је да она лица која немају средстава да самостално започну решавање свог стамбеног питања путем куповине грађевинског земљишта или нису у стању да самостално воде сеоско домаћинство, неће бити у могућности да буду стамбено збринуте. Ову ситуацију додатно отежава недостатак програма финансираних из

донаторских средстава. Како су тренутно једина расположива средства намењена решавању стамбених потреба ИРЛ она која су обезбеђена у буџету Републике Србије, без додатне подршке донаторске заједнице, за решавање ових проблема биће потребно више деценија.

Како се истраживањем дошло до податка да је за трајно решење стамбеног питања у 2022. години, за 15.850 породица ИРЛ, потребно нешто више од 266 милиона еура, јасно је да без донаторских средстава овај проблем није могуће решити. Први корак у решавању овог питања са реалним изгледима на успех, уз услов да се обезбеде средства из доступних фондова Европске уније, био могао бити програм који би предвиђао трајно решење стамбеног питања за нешто мање од 6.000 породица ИРЛ, што представља око 38% до сада утврђених потреба. То би подразумевало да се у петогодишњем програму обезбеди 17 милиона еура из фондова Европске уније на годишњем нивоу (укупно 85 милиона еура), уз учешће Републике Србије у износу од 15 милиона еура (10 милиона са националног и 5 милиона са локалних нивоа).

Уколико се део ових потреба не реши средствима из међународне донаторске помоћи, целокупан терет трајног решавања проблема интерног расељења мораће да поднесе Република Србија самостално. На тај начин би се ИРЛ утопила у остале категорије социјално угрожених грађана што би неминовно довело до тога да специфичне околности у вези са њиховим расељеничким статусом не би биле узимане у обзир на адекватан начин, што би било у супротности са Оквиром за трајна решења ИРЛ Међуагенцијске комисије Уједињених нација.

Као одговор на овакву ситуацију, у оквиру ИПА III Оперативног програма за запошљавање и социјалну инклузију 2024 - 2027, обезбеђен је део потребних средстава у износу од 12,5 милиона евра које ће бити реализовано за подршку стамбеном збрињавању ИРЛ.

Скопска иницијатива

„Скопски процес” (Међуинституционална иницијатива за расељена лица са Косова), покренут је у новембру 2014. године у Скопљу где су се представници Приштине, Београда, Скопља и Подгорице, сагласили да раде на регионалном нивоу ради изнајмавања трајних решења за ИРЛ са простора Аутономне Покрајине Косова и Метохије. Кључне ставке заједничког званичног саопштења састојале су се од успостављања регионалне Техничке радне групе (ТРГ) и Форума на високом нивоу да би се обезбедила политичка подршка за предлоге за институционалну сарадњу око трајних решења за ИРЛ са простора Аутономне Покрајине Косова и Метохије, укључујући и повратак и интеграцију у местима расељења. ТРГ заседа у следећим областима (тематским подгрупама):

1. Имовинска права
2. Лична документа
3. Безбедност, дијалог и реинтеграција
4. Управљање подацима
5. Планирање решења

Организовањем састанака Скопске иницијативе и техничким питањима баве се ОЕБС мисија на Косову (ОМИК) и УНХЦР.

Након редовних састанака ТРГ који су одржавани у периоду новембра 2014. до марта 2020. године дошло је до застоја „Скопског процеса” услед епидемије корона вируса, али такође услед незаинтересованости Приштине за

решавање питања ИРЛ поготово након доласка Покрета самоопредељење на чело ПИС марта 2021. године.

Оживљавање тренутно замрлог „Скопског процеса“, би било веома значајно за решавање стамбених потреба ИРЛ чија су места расељења на простору Аутономне Покрајине Косова и Метохије.

Оживљавање овог процеса такође је значајно за теме од кључног значаја за ИРЛ као што су: прибављање докумената, заштита имовинских права, заштита од неоснованог кривичног прогона и расветљавање злочина над припадницима српске националности, употреба језика, здравствена и социјална заштита, запошљавање, образовање, заштита права из радног односа.

Оваква међуинституционална иницијатива је од великог значаја и потребно је пружити пуну подршку њеном раду, а нарочито Техничким радним групама, с обзиром да оне раде на решавању конкретних задатака који су дефинисани Акционим тачкама.

У координацији са међународним организацијама, преговарачком процесу са ПИС потребно је insistирати, на доследном остваривању статусних права ИРЛ, стварању одрживог механизма за поврат, поседовање и располагање имовином ИРЛ, као и стварању услова за одржив повратак на подручје Аутономне Покрајине Косова и Метохије за ИРЛ која то желе. ЕУ, ОЕБС, ЕУЛЕКС, УНХЦР, Београд и Приштина кроз посебан Акциони план дефинишу све договорене активности које Приштина треба да реализује у решавању питања ИРЛ, редослед њиховог спровођења, кратак временски оквир за реализацију, као и индикаторе мерења испуњености.

Имајући у виду да је расељеништво глобални проблем који је по свом обиму већи од избеглиштва, Генерални секретар УН је припремио Акциони план за интерно расељење²⁴, у оквиру које су полазећи од међународног оквира, документа Водећи принципи, установљени циљеви и начини његовог решавања.

Ову прилику отворену новим интересом међународних организација потребно је искористити и вратити у фокус проблем дуготрајног расељеништва са простора Аутономне Покрајине Косова и Метохије ради добијања помоћи за његово решавање.

IV. ДЕФИНИСАЊЕ ЖЕЉЕНЕ ПРОМЕНЕ

Промена које се предлажу имају за циљ да допринесу трајном решењу проблема избеглица и ИРЛ у стању потребе. Овој категорији лица је потребно пружити помоћ у решавању њихових најургентнијих потреба.

Од завршетка сукоба у Републици Хрватској и Босни и Херцеговини је прошло скоро 29 година, а од сукоба на простору Аутономне Покрајине Косова и Метохије скоро 25 година. Од око 600.000 избеглица, бивших избеглица и ИРЛ, њих око 90.000 су и даље у потреби за подршком у решавању стамбеног питања, док је значајно већи број у потреби за економском подршком или неком врстом помоћи ради решавања проблема у месту порекла. У погледу ИРЛ важно је нагласити да се број ових лица у стању потребе веома споро смањује као и да је Република Србија имала знатно мању помоћ међународне заједнице и донаторских организација у односу на питање избеглица. Овај проблем је на неки начин посматран као унутрашње питање Републике Србије, јер се ради о њеним

²⁴ https://www.un.org/en/content/action-agenda-on-internal-displacement/assets/pdf/Action-Agenda-on-Internal-Displacement_EN.pdf

држављанима, што јесте у складу са водећим принципима интерног расељења, али је у исто време изостала одговарајућа подршка међународне заједнице, коју ови принципи такође предвиђају.

Поред тога продужена избегличка и расељеничка криза имају значајне политичке импликације у билатералним односима са земљама порекла, ситуацијом у вези са Аутономном Покрајином Косово и Метохија, односима између земаља у региону, затим и шире у односима и процесима у међународној заједници ЕУ, УН. Због тога је у наредном средњорочном периоду потребно предузети и наставити активности које ће проблеме који тако дуго постоје, свести на најмању могућу меру и приближити се његовом потпуном решавању.

Визија

Обезбеђена одржива и примерена решења за питање избеглица и ИРЛ кроз приступ свим правима, услугама и ресурсима на једнаким основама у Републици Србији и месту порекла и подршка најугроженијим у решавању потреба.

Мисија и вредности

Република Србија активно ствара услове за квалитетан, достојанствен и сигуран живот избеглица и ИРЛ у Републици Србији и активно помаже повратак у место порекла. Република Србија је посвећена проналажењу трајних решења за избеглице и ИРЛ, уз поштовање права сваког појединца на избор.

Решавање питања избеглица и ИРЛ засновано је на следећим принципима:

- поштовању људских права;
- уважавању људског достојанства сваког појединца;
- информисаности и добровољности одлука;
- партнерству свих релевантних актера;
- доступности права и услуга на једнаким основама за све;
- добробити избеглица и ИРЛ и
- активном учешћу избеглица и ИРЛ у проналажењу најбољих решења.

Идентификовање заинтересованих страна

Поред избеглица и ИРЛ у стању потребе, ту су државни органи и институције Републике Србије наведени у делу у којем се говори о законском и институционалном оквиру за спровођење Стратегије, затим јединице локалне самоуправе које се непосредно старају о својим грађанима и које кроз своје ресурсе и активности кључно доприносе спровођењу мера Стратегије. Поред њих, Стратегија ће утицати на активности међународних организација, као и домаћих и међународних невладиних организација које се баве пружањем помоћи избеглицима и ИРЛ.

V. ДЕФИНИСАЊЕ ЦИЉЕВА

Општи циљ

Унапређен положај избеглица и ИРЛ у месту порекла, олакшана интеграција избеглица и унапређени услови живота ИРЛ у месту расељења у Републици Србији, у складу са њиховом индивидуалном одлуком о трајном решењу.

Посебни циљеви

Циљ 1. Одрживост повратка избеглица унапређена кроз континуирану подршку повратничким заједницама у земљама порекла.

Циљ 2. Олакшан приступ становању и мере за економско оснаживање доступне избеглицама у процесу интеграције.

Циљ 3. Унапређен приступ правима, услугама и ресурсима ИРЛ у местима расељења.

Циљ 4. Створени услови за одржив повратак интерно расељених лица у местима на простору Аутономне Покрајине Косово и Метохија.

Показатељи учника

Општи циљ

Унапређен положај избеглица и ИРЛ у месту порекла, олакшана интеграција избеглица и унапређени услови живота ИРЛ у месту расељења у Републици Србији, у складу са њиховом индивидуалном одлуком о трајном решењу.

Показатељ ефекта 1: Број избегличких породица у потреби за стамбеном подршком

Почетна вредност (2022): 8.996

Циљана вредност (2030): 1.000

Извор верификације: Извештај о раду Комесаријата.

Показатељ ефекта 2: Број ИРЛ породица у стању потребе

Почетна вредност (2022): 15.850

Циљана вредност (2030): 13.000

Извор верификације: Истраживање стања и потреба ИРЛ.

Показатељ ефекта 3: Број етнички мотивисаног насиља према повратницима и неалбанском становништву на простору Аутономне Покрајине Косова и Метохије

Почетна вредност (2022): 150

Циљана вредност (2030): 0

Извор верификације: Извештај Канцеларије за Косово и Метохију.

Показатељ ефекта 4: Постојећи документи о сарадњи са релевантним организацијама у Босни и Херцеговини и Републици Хрватској

Почетна вредност (2023): потписани документи о сарадњи

Циљана вредност (2030): континуирано спровођење документа о сарадњи у Босни и Херцеговини и Републици Хрватској.

Извор верификације: Извештај о раду Комесаријата.

Посебни циљеви

Посебни циљ 1. Одрживост повратка избеглица унапређена кроз континуирану подршку повратничким заједницама у земљама порекла.

Показатељ исхода 1: Број подржаних породица избеглица повратника (кумулативно)

Почетна вредност (2023): подржано 2.588 породица

Циљана вредност (2030): подржано 3.900 породица

Извор верификације: Извештај о раду Комесаријата.
 Посебни циљ 2. Олакшан приступ становању и мере за економско
 оснаживање доступне избеглицама у процесу интеграције.

**Показатељ исхода 1: Број избегличких породица којима је обезбеђено
 стамбено решење**

Почетна вредност (2023): 20.700

Циљана вредност (2030): 26.700

Извор верификације: Извештај о раду Комесаријата.

**Показатељ исхода 2: Број избегличких породица које су укључене у
 мере економског оснаживања**

Почетна вредност (2022): 18.100

Циљана вредност (2030): 20.000

Извор верификације: Извештај о раду Комесаријата.

Посебни циљ 3. Унапређен приступ правима, услугама и ресурсима ИРЛ
 лицима у местима расељења.

**Показатељ исхода 1: Број ИРЛ породица којима је обезбеђено
 стамбено решење**

Почетна вредност (2022): 7.225

Циљана вредност (2030): 10.000

Извор верификације: Извештај о раду Комесаријата.

**Показатељ исхода 2: Број подстандардних насеља у којима су
 становници већински Роми ИРЛ**

Почетна вредност (2025): почетна вредност ће се утврдити годину дана
 након почетка спровођења Стратегије.

Циљана вредност (2030): смањење броја насеља за 5

Извор верификације: Извештај о раду Комесаријата.

Показатељ исхода 3: Број ИРЛ корисника бесплатне правне помоћи

Почетна вредност (2023²⁵): 7.391

Циљана вредност (2030): 8.591 ИРЛ

Извор верификације: Извештај Канцеларије за Косово и Метохију.

**Показатељ исхода 4: Број ИРЛ укључених у мере економског
 оснаживања**

Почетна вредност (2022): 5.275

Циљана вредност (2030): 7.000

Извор верификације: Извештај о раду Комесаријата.

Посебни циљ 4. Унапређени услови за одржив повратак ИРЛ у местима на
 простор Аутономне Покрајине Косова и Метохије.

**Показатељ исхода 1: Број повратника на простор Аутономне
 Покрајине Косова и Метохије**

²⁵ Укупан број ИРЛ који су били и/или јесу корисници бесплатне правне помоћи на дан
 23.10.2023. године, без обзира на статус предмета (да ли је решен или отворен).

Почетна вредност (2023): 15.000

Циљана вредност (2030): 16.800

Извор верификације: Извештај УНХЦР о повратку на Косово и Метохију.

VI. МЕРЕ ЗА ОСТВАРИВАЊЕ ЦИЉЕВА И АНАЛИЗА ЊИХОВИХ ЕФЕКТАТА

Посебни циљ 1. Одрживост повратка избеглица унапредњена кроз континуирану подршку повратничким заједницама у земљама порекла

За постизање овог циља планиране су 3 мере:

Опис мера

Мера 1.1 Ефикасан систем подршке процесу повратка је на располагању избеглицима које желе да се врате у земљу порекла

Најпожељније трајно решење за све избеглице јесте повратак у место порекла. Међутим, неопходно је обезбедити услове за доношење слободне и информисане одлуке сваког појединца о томе да ли ће се вратити или интегрисати. Како би се створили услови за доношење овакве одлуке, потребно је отклонити препреке које могу отежати повратак и на тај начин утицати на одлуку. Највећи број ових препрека налази се у месту порекла и земља пријема избеглица има мали утицај на њихово отклањање. Ипак, препреке које се односе на процедуре повезане са организацијом пута и превоза ствари, исходовања различитих докумената и покривање трошкова превоза су тешкоће на које може утицати и земља прихвата. Потребно је да Комесаријат у приоритетне области финансирања и програм рада уврсти процесе и активности које ће обезбедити ефикасну подршку повратницима, односно благовремену помоћ у исходовању потребних докумената и расположиву помоћ у транспорту људи и ствари. За спровођење мере је надлежан Комесаријат.

Врста мере: Подстицајна

Показатељ резултата 1.1.1: Време потребно за реализацију повратка
Почетна вредност (2023): 30 дана
Циљана вредност (2030): 20 дана
Извор верификације: Извештај о раду Комесаријата

Мера 1.2 Повратничке заједнице имају континуирану подршку која обезбеђује одрживост повратка

Повратак у место порекла не подразумева само пресељење из места прихвата у место порекла већ и остваривање припадајућих права чиме се обезбеђује његова одрживост. Ово се односи на приступ пре свега имовинским и социјално-економским правима, али и политичким и културним правима. Одрживост повратка директно зависи од постојања инфраструктуре у повратничким насељима, као и могућностима за задовољавање егзистенцијалних потреба. Ово подразумева пре свега приступ тржишту рада, подстицајима у

пољопривреди, предузетничким могућностима, али и приступ социјалној заштити и сличним давањима.

Повратничке заједнице се често суочавају са недостатком могућности из различитих разлога (ратом уништена инфраструктура, депопулација, неразумевање специфичних потреба повратника, неприхватање од стране локалне заједнице итд.). Како би се унапредила одрживост повратка потребно је обезбедити подстицајне мере за повратничке заједнице. Ове мере се могу обезбедити у виду подршке предузетничким активностима, активностима у пољопривреди, али и директним давањима повратничким домаћинствима. Како је национални интерес одржање и јачање српских заједница у региону, Комесаријат треба да настави са активностима које ће ојачати повратничке породице и самим тим повратничке заједнице и унапредити одрживост повратка. За спровођење мере је надлежан Комесаријат.

Врста мере: Подстицајна

Показатељ резултата 1.2.1: Средства утрошена за подршку повратничким заједницама на годишњем нивоу
Почетна вредност (2023): 10.000.000 динара
Циљана вредност (2030): 12.000.000 динара
Извор верификације: Извештај о раду Комесаријата

Мера 1.3 Механизам праћења и заговарања за права повратничких заједница успостављен

Обезбеђена подршка треба да одговара реалним потребама повратника. Како би се то обезбедило неопходно је имати адекватне податке о условима живота повратника, тешкоћама са којима се суочавају, пожељним решењима. У исто време поред билатералних односа са земљама порекла, кључна платформа за заговарање мера за заштиту права повратника су мултилатерални форуми, пре свега у оквиру Уједињених нација. У складу са опште прихваћеним принципима, али и у складу са Њујоршком декларацијом за избеглице и мигранте, неопходно је имати прецизне и поуздане податке како би се планирале одговарајуће мере, али и како би се међународној јавности и уговорним телима људских права презентовали проблеми повратника и заговарало унапређење њихових права.

Најнефективнији механизам за сагледавање потреба повратника јесте сарадња са организацијама цивилног друштва које могу да обезбеде одговарајуће податке, од оних који се односе на идентификовање угрожених породица и појединаца, па до спровођења различитих истраживања и израде студија. На основу оваквих инпута, надлежни органи Републике Србије, конкретно Комесаријат и Министарство спољних послова, би били у могућности да заговарају за права и унапређење положаја повратника. За спровођење мере је надлежан Комесаријат у сарадњи са Министарством спољних послова и државним органом надлежним за дијаспору и Србе у региону.

Врста мере: Информативно-едукативне

Показатељ резултата 1.3.1: Број организација цивилног друштва активних у земљама порекла са којима је успостављена сарадња
Почетна вредност (2023): 1 организација
Циљана вредност (2030): најмање 2 организације
Извор верификације: Уговори са организацијама цивилног друштва

Посебни циљ 2. Олакшан приступ становању и мере за економско оснаживање доступне избеглицама у процесу интеграције

За постизање овог циља планиране су 4 мере:

Опис мера

Мера 2.1 Настављено спровођења стамбених програма у складу са Законом о избеглицама

Решавање стамбених потреба у процесу интеграције избеглица јесте један од највећих изазова за Републику Србију. Разлози за ово су многобројни, а најзначајнији лежи у великом броју породица у потреби и немогућности да се остваре поједина имовинска права у земљи порекла која би омогућила избеглицама да самостално реше своје стамбено питање. Како је у анализи ситуације приказано, велики број избегличких породица је започео решавање питања становања самостално, изградњом породичних кућа, али је у исто време велик и број породица, превасходно у урбаном окружењу, које су одређене за станове у зградама за вишепородично становање. Значајан подстицај и акцелератор решавању ових проблема је био Регионални стамбени програм. Међутим, као је програм завршен, Комесаријат мора у сарадњи са јединицама локалне самоуправе да настави са решавањем стамбених потреба из буџетских средстава и евентуално средстава кредита. Комесаријат ће зато да настави са припремом и спровођењем Програма коришћења средстава за решавање стамбених потреба избеглица. Кроз програме ће се обезбеђивати сви видови стамбених решења предвиђени Законом о избеглицама: станови за закуп и куповину, додела грађевинског материјала и куповина сеоских кућа са окућницом. Такође је потребно у сарадњи са министарством надлежним за јавна улагања успоставити сарадњу на имплементацији кредита намењених изградњи станова. За спровођење мере је надлежан Комесаријат у сарадњи са јединицама локалне самоуправе. Партнер је и министарство надлежно за јавна улагања.

Врста мере: Подстицајна

Показатељ резултата 2.1.1: Број обезбеђених стамбених решења
Почетна вредност (2023): 21.176
Циљана вредност (2030): 25.000
Извор верификације: Извештаји Комесаријата о стању избегличке популације

Показатељ резултата 2.1.2: Процент жена корисница програма стамбеног збрињавања
Почетна вредност (2023): 38 %
Циљана вредност (2030): 42 %
Извор верификације: Извештаји Комесаријата о стању избегличке популације

Мера 2.2 Спровођење програма намењених економском осамостаљивању и оснаживању и другим услугама подршке

Поред становања, за свеобухватну подршку процесу интеграције потребно је спровести и меру која за циљ има оснаживање избегличких породица у процесу интеграције. Ово подразумева подршку у запошљавању, подстицаје за

започињање доходних активности, подршку у остваривању права у области социјалне и здравствене заштите, приступ држављанству и документима и очување културног идентитета. Ова подршка се остварује кроз препознавање избеглица као теже запошљиве категорије и укључивање у програме Националне службе за запошљавање, обезбеђивање посебних пројеката економског оснаживања кроз програме интеграције Комесаријата, али и олакшан приступ правима кроз подршку коју огу да обезбеде удружења грађана попут правног саветовања у процесима регулисања личних докумената. Комесаријат ће наставити са финансирањем организација цивилног друштва како би се наставило са спровођењем пројеката намењених очувању културног идентитета избеглица. За спровођење мере је надлежан Комесаријат у сарадњи са министарством надлежним за запошљавање и Националном службом за запошљавање.

Врста мере: Подстицајна

Показатељ резултата 2.2.1: Средства додељена за доходне активности у оквиру годишњег Програма интеграције Комесаријата
Почетна вредност (2023): 88.500.000 динара
Циљана вредност (2030): 100.000.000 динара
Извор верификације: Извештај о раду Комесаријата

Мера 2.3 Обезбеђена подршка развоју и имплементацији локалних акционих планова за решавање питања миграната који имају предвиђене активности за подршку интеграције избеглица обезбеђивањем стручне подршке за њихову изразу, спровођење и праћење

Приликом израде Закона о избеглицама препозната је чињеница да се највећи број права остварује на нивоу јединица локалне самоуправе и та чињеница је уграђена у решења и одредбе које су у њему садржане. Предвиђено је да свака јединица локалне самоуправе одреди одговорно лице, а касније, Законом о управљању миграцијама и да свака јединица локалне самоуправе оснује савет који ће усмеравати локалне активности у циљу решавања проблема различитих категорија миграната, укључујући и избеглица. Локално планирање и припрема локалних акционих планова је препознато као важан алат за ефикасније спровођење програма интеграције јер препознаје чињеницу да се потребе најлакше препознају и евидентирају тамо где се корисници и налазе, али и да се на тај начин ствара ефикасан механизам за имплементацију активности предвиђених различитим програмима интеграције. Ово се показало као исправна претпоставка кроз спровођење Регионалног стамбеног програма у оквиру кога је навећи број решења спроведен управо кроз грантове намењене јединицама локалне самоуправе. Обезбеђивање стамбених решења кроз овакав модел имплементације је био значајно бржи и јефтинији од спровођења истих активности од стране централизоване имплементационе структуре. Зато је локално акционо планирање у области миграција препознато и од стране развојних партнера који подржавају ове активности кроз различите пројекте изградње капацитета за управљање миграцијама. Уважавајући многобројне проблеме, преоптерећеност службеника у локалним самоуправама, али и слабу мотивисаност, ова мера треба да допринесе да се обухват и квалитет локалних

планова олакша и унапреди. За спровођење мере је надлежан Комесаријат у сарадњи са јединицама локалне самоуправе.

Врста мере: Информативно-едукативна

Показатељ резултата 2.3.1: Број важећих локалних акционих планова који садрже мере и активности намењене унапређењу положаја избеглица
Почетна вредност (2023): 50 локалних акционих планова
Циљана вредност (2030): 100 локалних акционих планова
Извор верификације: Извештаји јединица локалне самоуправе

Мера 2.4 Континуирано праћење и представљање преосталих потреба избеглица на релевантним форумима

Како би се обезбедило планирање које ће предвидети мере релевантне за проблеме на које избеглице у процесу интеграције наилазе, као и да резултати тих мера имају позитиван утицај и одговарајући ефекат на положај избегличке популације, неопходно је се заснивати на реалним подацима. Информације о положају и потребама избеглица се континуирано прикупљају на неколико начина. Осим кроз анализу захтева и проблема са којима се избеглице обраћају Комесаријату, најзначајнији подаци се прикупљају евиденцијом потреба од стране повереника за избеглице у јединицама локалне самоуправе кроз непосредне контакте са избеглицама у оквиру свакодневног рада. Поред тога, повремено се раде посебно дизајнирана истраживања која треба да дају одговор на специфична питања, а значајни подаци се добијају и кроз сарадњу са избегличким удружењима.

Прикупљене информације је потребно редовно анализирати и публиковати како би се и шира јавност упознала са проблемима или напретком, а нарочито је важно да се на одговарајући начин о проблемима и потребама упозна међународна јавност, посебно на нивоу УН и Европске уније. Ове активности јачају заговарање за права избеглица и добијање одговарајуће подршке за решавање њихових проблема. Зато је предвиђено да се настави са редовним активностима и интервенцијама у управљачким телима УНХЦР-а од стране Комесаријата и Министарства спољних послова, а нарочито у оквиру прегледних форума који за циљ имају да прате спровођење Глобалног договора о избеглицама. Анализе тренутног стања ће се представити и на одговарајућим форумима у оквиру преговарачког процеса за приступање ЕУ. За спровођење мере је надлежан Комесаријат у сарадњи са Министарством спољних послова.

Врста мере: Информативно-едукативна

Показатељ резултата 2.4.1: Извештај о препрекама у процесу интеграције избеглица презентован на Глобалном форуму за избеглице
Почетна вредност (2022): да
Циљана вредност (2030): да
Извор верификације: УНХЦР извештај о раду ГРФ

Посебни циљ 3. Унапређен приступ правима, услугама и ресурсима ИРЛ у местима расељења

За постизање овог циља планирано је 5 мера:

Мера 3.1 Успостављен ефикасан систем за праћење и планирање на основу евидентираних потреба ИРЛ

Руводећи се Водећим принципима УН о интерном расељењу, обавеза Републике Србије је да омогући ИРЛ, као својим држављанима, сва права загарантована Уставом и законима. Обезбеђивање помоћи и подршке ИРЛ такође, у складу са Принципом 27, треба да узме у обзир потребе заштите њихових права. У складу са тим, континуирано праћење положаја ИРЛ је од изузетне важности. У том циљу је са Заједничком службом УНХЦР-а за профилисање ИРЛ развијена методологија којом се процењује положај и потребе ИРЛ, која укључује различите аспекте попут прихода, становања, приступа образовању, здравственој заштити, личним документима, али и имовини и другим правима у месту порекла. Потребно је да се настави са редовним праћењем положаја ИРЛ у складу са развијеном методологијом. Додатно, Комесаријат, као орган задужен за прикупљање података и предлагање мера за побољшање услова ИРЛ док су у расељењу, треба да настави са евидентирањем потреба у јединицама локалне самоуправе, где се права и остварују, али и са праћењем извештаја уговорних тела УН, нарочито у области социјалних, економских и културних права.

Бољем планирању и имплементацији мера намењених ИРЛ допринеће и укључивање ИРЛ у локалне акционе планове за управљање миграцијама, те је потребно наставити са подршком локалним саветима за миграције у изради ових планова.

На крају, у оквиру ове мере од изузетног је значаја представљати проблеме ИРЛ, њихове потребе, али и резултате које Републике Србија постиже у унапређењу положаја ИРЛ као би се обезбедила међународна подршка за мере предвиђене овом Стратегијом, али и другим документима и процесима. Надлежни органи, а пре свега Комесаријат и Министарство спољних послова ће представити актуелну ситуацију на мултилатералним скуповима, али и у билатералним контактима са земљама које могу допринети решавању проблема. За спровођење мере је надлежан Комесаријат.

Врста мере: Информативно-едукативна

Показатељ резултата 3.1.1: Број објављених извештаја о стању и потребама ИРЛ
Почетна вредност (2023): 4 извештаја
Циљана вредност (2030): 6 извештаја
Извор верификације: Интернет страна Комесаријата

Мера 3.2 побољшање соцо - економског положаја ИРЛ

Иако интерно расељење траје више од 24 године, чињеница принудног напуштања места боравка, наглог прекида и промене уобичајеног окружења, условиле су посебности које са собом носи расељење, те већина незапослених ИРЛ спада у групу тешко запошљивих категорија. Додатно, отежан приступ имовини и другим ресурсима који се уобичајено акумулирају у животном окружењу, додатне су препреке економском оснаживању и осамостаљивању. Све ово доводи да је значајан проценат ИРЛ корисник неких од видова социјалне помоћи као што је описано у анализи тренутне ситуације. Зато је неопходно

спроводити мере које за циљ имају унапређење економске сигурности ИРЛ. Ове мере треба да буду укључене у редовне услуге које се пружају целокупном становништву уз додатно прилагођавање. Ове мере ће се огледати пре свега у укључивање незапослених ИРЛ у активне мере запошљавања Национане службе за запошљавање намењене теже запошљивим категоријама. Поред тога потребно је мотивисати више од четири хиљаде ИРЛ прималаца привремене новчане накнаде за незапослене са простора Аутономне Покрајине Косова и Метохије да себи обезбеде адекватне приходе кроз рад.

ИРЛ која живе у руралним срединама, као и она која су склона предузетничким активностима потребно је подржати кроз програме доходовних активности.

На крају, неопходно је обезбедити подршку у прибављању докумената неопходних за остваривање права из социјалне заштите, како би они у потреби за таквом врстом подршке могли да је остваре, укључујући и информисање о могућностима правне помоћи.

За координацију ових активности надлежан је Комесаријат, а кључни партнери за спровођење су Министарство за рад, запошљавање, борачка и социјална питања, НСЗ и Канцеларија за Косово и Метохију.

Врста мере: Подстицајна

Показатељ резултата 3.2.1: Број корисника надокнаде за ИРЛ која су радила у друштвеним предузећима на Косову и Метохији
Почетна вредност (2022): 4.300
Циљана вредност (2030): 2.000
Извор верификације: Извештаји Националне службе за запошљавање

Показатељ резултата 3.2.2: Однос стопе незапослености ИРЛ и опште популације
Почетна вредност (2018): 2,2 пута веће незапосленост ИРЛ
Циљана вредност (2030): једнака стопа незапослености
Извор верификације: Извештај о стању и потребама ИРЛ ²⁶

Мера 3.3 Обезбеђено укључивање жена и заштита њихових права у програмима намењеним ИРЛ

Због постојећих родних неједнакости, које су значајније у популацији ИРЛ од опште популације, потребно је спроводити активности које ће обезбедити унапређење положаја жена. Ове активности могу укључивати стицања права власништва или заједничке својине над обезбеђеним стамбеним решењима, олакшано укључивање домаћинства у којима је жена носилац у доступне програме и сличне активности. За спровођење мере је надлежан Комесаријат.

²⁶ Извештаји на основу периодичних истраживања које спроводи Комесаријат

Врста мере: Подстицајна

Показатељ резултата 3.3.1: Процент жена међу ИРЛ корисницима различитих програма подршке
Почетна вредност (2023): 33 %
Циљана вредност (2030): 40 %
Извор верификације: Извештаји о стању и потребама ИРЛ

Мера 3.4 Приступ адекватном становању унапређен

Решавање стамбених потреба једно је од најзначајнијих питања за побољшање животних услова ИРЛ. Као што је у *ex ante* анализи показано, остваривање имовинских права у месту порекла је изузетно отежано и самим тим су и индивидуални капацитети за решавање овог проблема умањени. Зато је потребно спроводити програме стамбене подршке који ће одговарати потребама ИРЛ. Ово подразумева пре свега изградњу станова у урбаним срединама узимајући у обзир изостанак значајније досадашње подршке за овакве видове стамбеног збрињавања, затим подршку у обезбеђивању грађевинског материјала за завршетак започетих и неусловних кућа и могућност укључивања у програме куповине сеоских кућа са окућницом за оне који нису могли самостално да започну градњу, а заинтересовани су да живе у руралним срединама.

Додатно, потребно је предузети и активности које би обезбедиле подршку у легализацији започетих објеката, с обзиром на научене лекције приликом спровођења досадашњих пројеката.

У Републици Србији ван територије Аутономне Покрајине Косова и Метохије још увек постоји један формални колективни центар у коме борави 19 породица ИРЛ и један број неформалних колективних центара, као и три колективна центра на територији Аутономне Покрајине Косово и Метохија у којима борави 66 лица. У овим објектима често не постоје адекватни услови за живот, а често су нагомилани проблеми повезани са комуналним услугама и електричном енергијом, па је потребно предузети мере за решавање ових проблема. За спровођење мере је надлежан Комесаријат са јединицама локалне самоуправе.

Врста мере: Подстицајна

Показатељ резултата 3.4.1: Број обезбеђених стамбених решења за ИРЛ
Почетна вредност (2023): 7.583
Циљана вредност (2030.): 10.000
Извор верификације: Извештаји о раду Комесаријата

Показатељ резултата 3.4.2: Број формалних колективних центара за смештај ИРЛ ван територије Аутономне Покрајине Косова и Метохије
Почетна вредност (2023): 1
Циљана вредност (2030): 0
Извор верификације: Извештај о раду Комесаријата

Мера 3.5 Унапређен положај ИРЛ Рома кроз планирање и спровођење програма који узимају у обзир њихове специфичне потребе

ИРЛ Роми спадају у најугроженији део ИРЛ популације. Њихов положај је нарочито отежан када живе у неформалним насељима и када имају проблем са пријавом пребивалишта и исходовањем личних докумената. Зато је неопходно обезбедити координацију рада надлежних институција (полицијске управе, центра за социјални рад, локалне управе) у циљу омогућавања примене Закона о пребивалишту и боравишту грађана.

Обезбеђивањем личних докумената смањује се ризик од апатридије и спречава преношење проблема докумената и изостанка уписа у матичне књиге рођених на следећу генерацију.

Идентификовање подстандардних насеља у сарадњи са локалним самоуправама и спровођење пројеката намењених њиховом расељавању или унапређивању услова, тамо где постоје могућности, значајно ће допринети унапређењу положаја ове популације. Такође је неопходно укључити их у све програме и мере намењене унапређењу положаја Рома уопште, посебно у укључивању у образовни систем и приступу здравственим услугама.

Носиоци активности су пре свега јединице локалне самоуправе, али и други субјекти на локалном нивоу, као и министарство надлежно за права мањина и министарства надлежна за социјалну заштиту и становање, док је Комесаријат надлежан за координацију и извештавање.

Врста мере: Подстицајна

Показатељ резултата 3.5.1: Број лица у ризику од апатридије међу ИРЛ Ромима
Почетна вредност (2020): 2.000 лица
Циљана вредност (2030): 500 лица
Извор верификације: Извештаји УНХЦР канцеларије у Републици Србији

Показатељ резултата 3.5.2: Број ИРЛ накнадно уписаних у МКР у току године у градским/општинским управама које обављају послове вођења матичних књига за подручје Аутономне Покрајине Косова и Метохије
Почетна вредност (2024): почетна и циљна вредност ће се утврдити до првог извештаја о спровођењу стратегије
Циљана вредност (2030): почетна и циљна вредност ће се утврдити до првог извештаја о спровођењу стратегије
Извор верификације: Извештаји Министарства државне управе и локалне самоуправе

Посебни циљ 4. Унапређени услови за одржив повратак ИРЛ у местима на простору Аутономне Покрајине Косова и Метохије

За постизање овог циља планирано је 5 мера:

Мера 4.1 Обезбеђивање подршке ИРЛ у процесу повратка

Повратак ИРЛ на простор Аутономне Покрајине Косова и Метохије је изузетно отежан услед бројних препрека са којима се повратници суочавају што је довело до продуженог расељења. Зато је неопходно различитим мерама ојачати

повратнике и припремити их за повратак. Поддршка у виду правне помоћи за решавање статусних питања, укључивање у различите програме који за циљ имају унапређење вештина за лакше запошљавање, али и директне подршке у роби и новцу. Ове мере укључују и иди-види посете и одржавање везе са местом порекла. Надлежна за спровођење ове мере је Канцеларија за Косово и Метохију.

Врста мере: Подстицајна

Показатељ резултата 4.1.1: Процент решених предмета у оквиру пројекта правне помоћи
Почетна вредност (2023 ²⁷): 49%
Циљана вредност (2030): 60%
Извор верификације: Извештај Канцеларије за Косово и Метохију

Показатељ резултата 1.2.1: Средства намењена за подршку повратку на територију Аутономне Покрајине Косова и Метохије ²⁸
Почетна вредност (2023): 25.130.000 динара
Циљана вредност (2030): 25.130.000 динара
Извор верификације: Извештај Канцеларије за Косово и Метохију

Мера 4.2. Обезбеђивање подршке ИРЛ унутар простора Аутономне Покрајине Косова и Метохије и повратничким заједницама

Иако је највећи број ИРЛ морао да напусти територију покрајине и потражио сигурност у другим деловима земље, значајан број од око 16.000 Срба, Рома и других неалбанаца је расељен унутар територије Аутономне Покрајине Косова и Метохије, највећим делом у приватном смештају, али и у колективним центрима. Овом мером би се обезбедила подршка српској заједници на територији Аутономне Покрајине Косова и Метохије у брзи о ИРЛ кроз различите програме економског оснаживања и стамбене подршке. Корисници сличне подршке би биле и повратничке заједнице што би допринело повећању процента одрживог повратка унапредио. Са програмима подстицаја активности које за циљ имају унапређење положаја ИРЛ унутар Аутономне Покрајине Косова и Метохије и повратничких заједница, наставиће да координирају активности Комесаријат и Канцеларија за Косово и Метохију, нарочито у општинама које имају усвојене планове за решавање питања ИРЛ и повратника на својој територији.

Врста мере: Подстицајна

²⁷ Према извештају ИПА пројекта правне помоћи на дан 28.маја 2023. године

²⁸ Средства Канцеларије за Косово и Метохију намењена дотацијама невладиним организацијама које се баве истраживањем људских права, процесом повратка, информисањем расељених лица о могућностима повратка (2.400.000), пројектима удружења грађана који се односе на процес повратка (8.730.000), као и организовањем „иди види посета“ и другим врстама помоћи ИРЛ одређеним за повратак (14.000.000). Напомена: средства приказана на основу Закона о буџету за 2023. године (Сл. гласник РС бр. 138/2022)

Показатељ резултата 4.2.1: Број локалних акционих планова за ИРЛ у јединицама локалне самоуправе у Аутономној Покрајини Косово и Метохија
Почетна вредност (2023): 4 плана
Циљана вредност (2030): 10 планова
Извор верификације: Извештаји јединица локалне самоуправе

Показатељ резултата 4.2.1: Средства намењена за подршку повратничким заједницама на простор Аутономне Покрајине Косова и Метохије
Почетна вредност (2023): 586.000.000 динара ²⁹
Циљана вредност (2030): 586.000.000 динара
Извор верификације: Извештај Канцеларије за Косово и Метохију

Мера 4.3 Подршка породицама несталих и киднапованих лица са територије Аутономне Покрајине Косова и Метохије

Један од водећих принципа интерног расељења подразумева право ИРЛ да сазнају о судбини њихових несталих сродника. Комисија за нестала лица наставиће са идентификацијом, али и са подршком породицама несталих лица. Такође ће се наставити и са подршком удружења грађана чије активности су усмерене на решавање проблема у овој области. Како је међународним стандардима предвиђено да гробља ИРЛ треба да буду поштована и заштићена и да ИРЛ буде омогућен приступ гробовима својих преминулих рођака, ова мера предвиђа неопходне активности како би ИРЛ остварила ово право које им се континуирано ускраћује од стране косовских албанаца. Надлежан за спровођење ове активности је Комесаријат.

Врста мере: Подстицајна

Показатељ резултата 4.3.1: Средства обезбеђена за рад Комисије за нестала лица
Почетна вредност (2023.): 32.000.000 динара
Циљана вредност (2030.): 35.000.000 динара
Извор верификације: Закон о буџету Републике Србије

Мера 4.4 Праћење положаја повратника на простор Аутономне Покрајине Косова и Метохије

²⁹ Средства Канцеларије за Косово и Метохију намењена за изградњу и реконструкцију кућа у циљу стамбеног збрињавања социјално угрожених категорија, повратника и интерно расељених лица унутар АП Косово и Метохија (450.000.000), средства за пролећну и јесењу сетву намењена повратницима и угроженим домаћинствима у енклавама (100.000.000), помоћ повратничким породицама са недовољним примањима (36.000.000). Напомена: Приказана су средства буџета Канцеларије за Косово и Метохију која су претежно намењена повратницима, али важно је истаћи да повратници могу конкурисати и за друга средства намењена унапређењу квалитета живота српског и неалбанског становништва на Косово и Метохију.

Координација са међународним организацијама и надлежним државним органима ради праћења и анализе стања у погледу остваривања права ИРЛ и повратника на простор Аутономне Покрајине Косова и Метохије, слободе кретања, остваривање имовинских права, права на рад, здравствену заштиту, образовање и васпитање, приступа јавним службама, приступа судовима, слободно и несметано испољавање културе, вере и обичаја од суштинског су значаја за заштиту ових лица. Такође је потребно наставити сарадњу и подршку удружењима ИРЛ и повратника и другим организацијама цивилног друштва од значаја за повратничку заједницу.

Кроз могуће оживљени регионални међу-институционални процес тзв. „Скопске иницијативе” могуће је реализовати и пратити спровођење активности које доприносе трајним решењима за ИРЛ опредељена за повратак. Ова мера свакако треба да садржи и извештавање о препрекама са којима се суочавају ИРЛ и повратници на простор Аутономне Покрајине Косова и Метохије. Надлежна за спровођење ове мере је Канцеларија за Косово и Метохију.

Врста мере: Информативно-едукативна

Показатељ резултата 4.4.1: Извештај о положају Срба и неалбанског становништва на простору Аутономне Покрајине Косова и Метохије презентовани у УН и другим међународним телима
Почетна вредност (2023): да
Циљана вредност (2030): да
Извор верификације: Канцеларија за Косово и Метохију

Мера 4.5 Заговарање приступа правима ИРЛ у месту порекла

У оквиру свих активности у међународним организацијама као и у оквиру преговора са Европском унијом и дијалогу Београда и Приштине у Бриселу заговарање приступа и реализације свих индивидуалних стечених права ИРЛ у складу са међународним стандардима. Потребно је пратити функционисање и предлагање ревизије постојећих механизма и успостављање нових уколико је потребно за ефикасно решавање имовинских питања у складу са међународним стандардима, као и остваривање права на основу рада или власничког удела у предузећима са простора Аутономне Покрајине Косова и Метохије. Од изузетне важности је и заговарање за несметан приступ политичким, грађанским, социјалним, економским и културним правима са чијим кршењем се повратници на простор Аутономне Покрајине Косова и Метохије континуирано суочавају. Надлежна за спровођење ове мере је Канцеларија за Косово и Метохију у партнерству са Министарством за европске интеграције, Министарством спољних послова и Канцеларијом за координационе послове у преговарачком процесу са ПИС у Приштини.

Врста мере: Информативно-едукативна

Показатељ резултата 4.5.1: Питање положаја ИРЛ укључено у преговоре са ЕУ
Почетна вредност (2023): обавезан део извештаја
Циљана вредност (2030): обавезан део извештаја
Извор верификације: Извештај о напретку Републике Србије у приступању Европској унији, Извештај о раду Министарства спољних послова и Извештај о раду Канцеларије за координационе послове у преговарачком процесу са ПИС у Приштини.

VII. ИДЕНТИФИКОВАЊЕ МЕХАНИЗАМА ЗА СПРОВОЂЕЊЕ МЕРА

7.1. Надлежне институције

Република Србија има адекватне и ефикасне механизме за решавање питања избеглица и ИРЛ у процесу решавања потреба ове популације у месту њихове интеграције и расељења. Механизми за повратак и приступ правима обезбеђују се у земљама и месту порекла, те је утицај за унапређење могуће остварити једино преко дипломатског ангажовања Републике Србије, кроз преговоре, билатералне и регионалне иницијативе, сарадње са међународним организацијама.

У оквиру механизма установљеног у Републици Србији, уређеним законским и стратешким оквиром, надлежна институција Комесаријат спроводи програме за решавање потреба избеглица и ИРЛ, координира активности са министарствима, државним органима ради обезбеђења и унапређења приступа правима и услугама, а који су укључени у израду ове Стратегије.

Комесаријат спроводи програме на централном и локалном нивоу кроз механизам локалног акционог планирања. Овај механизам обезбеђује да се у оквиру локалних самоуправа утврде потребе и на основу тога прецизно креирају спроводе пројекти који се финансирају из буџета Комесаријата и учешћа јединица локалних самоуправа. Даље обезбеђује и континуирано ажурирање података о потребама за територију Републике Србије што обезбеђује прецизно планирање програма и активности на централном нивоу, праћење спровођења и благовремене реакције уколико су потребне корекције. Механизам локалног акционог планирања је препознат као адекватан за спровођење ИПА програма и Регионалног стамбеног програма. У том смислу локална самоуправа је важан ослонац и активан учесник у процесима локалне интеграције избеглица и решавања потреба ИРЛ. Јединице локалне самоуправе које су укључене у пројекте стамбене изградње учествују доделом грађевинског земљишта без накнаде, обезбеђивањем примарне комуналне инфраструктуре и одустајањем од наплате различитих локалних такси и доприноса. Велики број јединица локалне самоуправе и даље показује мотивисаност за учешће у пројектима локалне интеграције избеглица.

У складу са чланом 12. Закона о управљању миграцијама дефинисано је да надлежни орган јединице локалне самоуправе, ради обављања саветодавних послова у вези са управљањем миграцијама на својој територији, образује локални савет за миграције (у даљем тексту: Савет за миграције) који обавља

послове који се односе на праћење и извештавање Комесаријата о миграцијама на територији на јединици локалне самоуправе, предлаже програме, мере, планове, активности које треба предузети ради ефикасног управљања миграцијама и друге послове у складу са законом. Данас на територији Републике Србије у 172 јединице локалне самоуправе су образовани Савети за миграције у којима активно учествују представници свих релевантних институција надлежних за питања од значаја за управљање миграцијама на својој територији.

За спровођење мера предвиђених Стратегијом, првенствено оних које се односе на повратак на простор Аутономне Покрајине Косова и Метохије, у оквиру својих надлежности кључна је Канцеларија за Косово и Метохију. У оквиру својих активности Канцеларија обезбеђује подршку повратницима, бесплатну правну помоћ из ИПА фондова. Од изузетне важности за спровођење Стратегије је редовно извештавање о стању људских права и инцидентима према повратничким заједницама о којима Канцеларија редовно извештава.

Значајну улогу у спровођењу мера има и Министарство спољних послова у делу који се односи на представљање проблема избеглица и ИРЛ на релевантним међународним форумима. Поред тога, Министарство за рад, запошљавање, борачка и социјална питања, заједно са Националном службом за запошљавање имају важну улогу у унапређењу положаја принудно расељених лица која живе у Србији. На крају, када је реч о посебно рањивој категорији ИРЛ Рома, значајна је координација са Министарством државне управе и локалне самоуправе које у сарадњи са УНХЦР-ом годинама ради на решавању проблема личних докумената ИРЛ Рома.

У складу са чланом 18. Закона о планском систему Републике Србије, у року од 90 дана од дана доношења Стратегије, предвиђено је усвајање првог Акционог плана за период од три године којим ће бити дефинисане активности које ће се предузети ради обезбеђења услова да се циљеви и мере Стратегије реализују, којим ће бити одређени носиоци и партнери за спровођење мера и активности, дефинисани њихови показатељи, као и рокови и средства за њихово спровођење.

7.2. Процена потребних финансијских средстава и информација о изворима средстава

У погледу процене финансијских средстава треба имати у виду да за остваривања посебног циља 1. и мера који се односе на подршку у процесу повратка и заштити интереса и остваривање права избеглица у земљи порекла, није потребно обезбедити додатна средства у буџету Комесаријата. Поменуте мере које обухватају дипломатску активност и међународну сарадњу и обављају се у оквиру редовних послова институција које их спроводе. Комесаријат обезбеђује подршку повратницима кроз превоз и пакете помоћи повратницима у Републику Хрватску и Босну и Херцеговину, а финансијска средства се планирају прецизно и благовремено, у складу са пријавама за повратак, чији број је изузетно мали и не представља значајно и финансијско оптерећење. Слично, за посебан циљ 4, односно подршку повратку ИРЛ на простор Аутономне Покрајине Косова и Метохије, обезбеђена су средства на разделу Канцеларије за Косово и Метохију.

У случају оживљавања Скопског процеса или учешћа у неком новом процесу, биће припремљена одговарајућа Платформа активности и буџет и предочени Влади ради усвајања.

Остваривање посебних циљева 2 и 3, међутим, захтева обезбеђивање средстава из буџета, а нарочито су значајна финансијска средства потребна за решавање стамбених потреба најугроженијих избеглица и ИРЛ.

За решавање стамбених потреба свих 8.996 избегличких породица у стању потребе, неопходно је обезбедити око 29.000.000.000 динара. За ове потребе, у оквиру буџетских лимита Комесаријата обезбеђено је око 1.760.000.000 динара за период важења Стратегије. У августу 2023. године, покренута је иницијатива да се обезбеде додатне 23.000.000.000 динара како би се затворило избегличко поглавље.

Ради побољшања животних услова свих ИРЛ у стању потребе, која живе ван Аутономне Покрајине Косово и Метохија, неопходно је обезбедити више од 31.000.000.000 динара. Слично као и за избеглице, у лимитима Комесаријата обезбеђено је око 1.760.000.000 динара. Додатно планирано је да се у оквиру Оперативног програма за запошљавање, образовање и социјалну инклузију обезбеди додатних 12 милиона ЕУР за стамбено збрињавање ИРЛ у оквиру ИПА 2024-2027. Резултати Стратегије за овај Посебан циљ планирани су према обезбеђеним средствима и покриће мањи део потреба, те је неопходно да се мобилишу и други фондови и донатори.

Средства која ће бити утрошена од стране Канцеларије за Косово и Метохију су средства која су планирана у буџету.

VIII. ИЗВЕШТАВАЊЕ О РЕЗУЛТАТИМА

Примену мера и активности предвиђених овом Стратегијом и Акционим планом чија припрема следи након усвајања Стратегије, прати и координира Комесаријат. У циљу прикупљања и анализе података и резултата од стране свих надлежних органа, у оквиру међуресорне Групе за праћење миграционих токова, формираће се ужа група за припрему извештаја о спровођењу ове Стратегије, а у чији састав ће ући органи који буду носиоци активности предвиђених Акционим планом за спровођење Стратегије.

Имајући у виду да ће се већина активности реализовати и координисати у јединицама локалне самоуправе, важну улогу у праћењу и координацији мера и активности у јединицама локалне самоуправе имају савети за миграције³⁰ који у складу са законом, извештаје о раду достављају Комесаријату.

Непосредну одговорност за управљање Стратегијом и Акционим планом има Комесаријат, који обавља стручне и административно - техничке послове за Комисију за координацију процеса трајне интеграције избеглица.

³⁰ Локални савет за миграције чине представници извршног органа јединице локалне самоуправе (председник општине/градоначелник или члан општинског/градског већа), центра за социјални рад, полицијске управе, службе за запошљавање, повереник и представник општинске, односно градске управе, с тим што у раду Савета за миграције могу учествовати и представник установе надлежне за послове здравља, образовања, представник удружења, као и друга лица која обављају послове од значаја за управљање миграцијама на њиховој територији.

Стратегија за решавање питања избеглица и ИРЛ за период 2024. до 2030. године, као документ јавних политика се, такође, прати кроз Информациони систем за планирање, праћење, спровођење, координацију јавних политика и извештавање који представља јединствен електронски систем у који учесници у планском систему уносе садржај својих докумената јавних политика и средњорочне планове и врше извештавање у складу са Законом о планском систему Републике Србије.

IX. ЗАВРШНИ ДЕО

Ову стратегију објавити на интернет страници Владе, на порталу е-Управа и на интернет страници Комесаријата, у року од седам радних дана од дана усвајања.

Стратегију објавити у „Службеном гласнику Републике Србије”.

05 Број: 019-10525/2024-1

У Београду, 14. новембра 2024. године

В Л А Д А

Тачност преписа оверава
ГЕНЕРАЛНИ СЕКРЕТАР

ПРЕДСЕДНИК

Милош Вучевић, с.р.